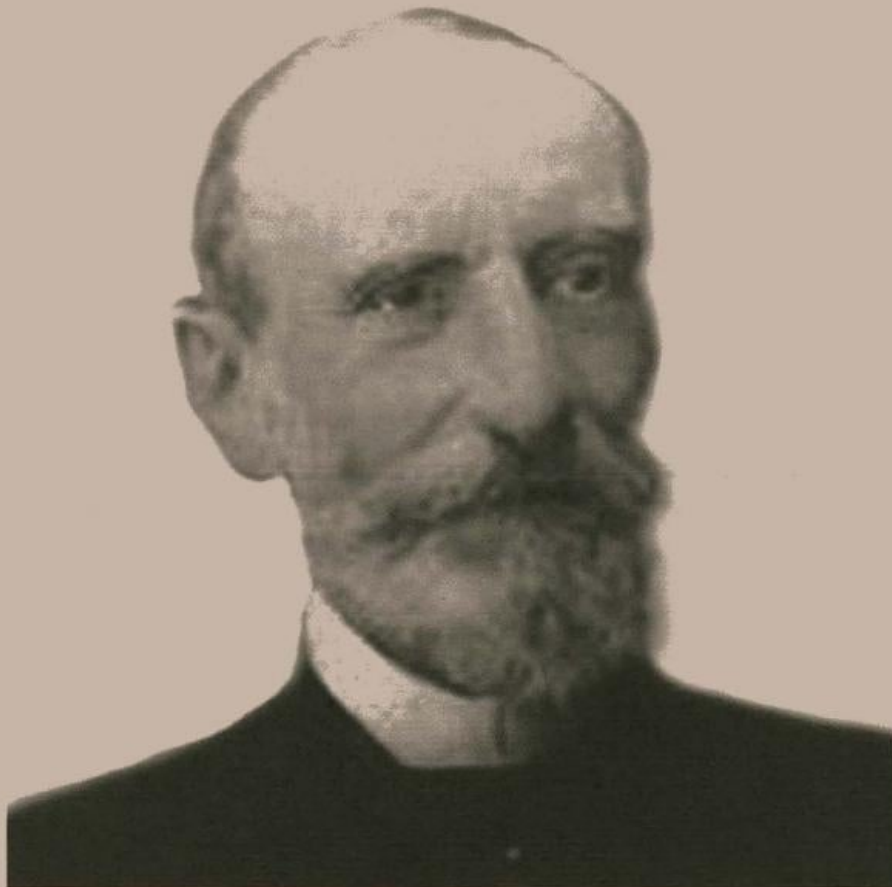

En het dorp zal duren ...

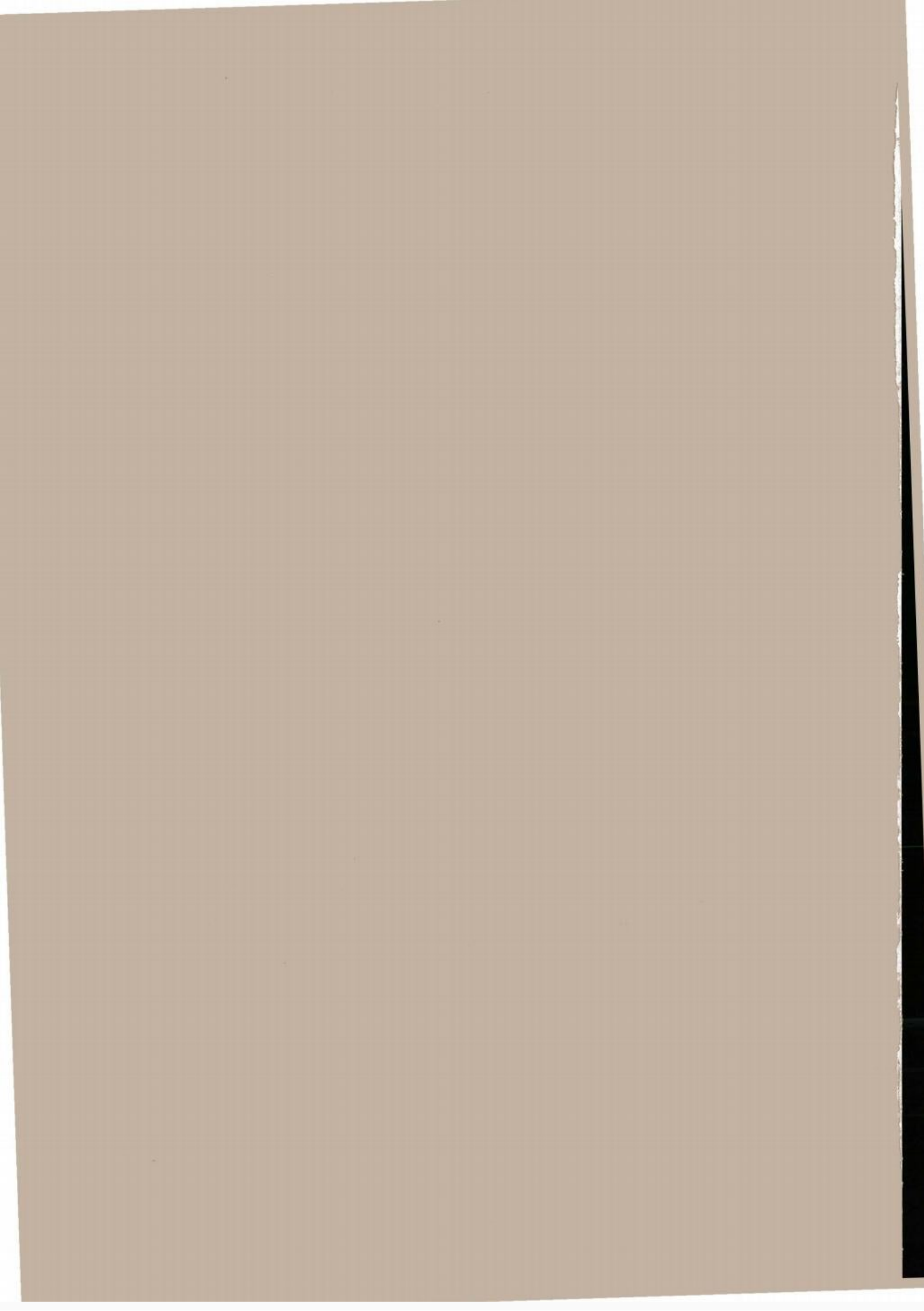
Georges Brugmann, oprichter
van het gelijknamige sanatorium in Alsemberg

nr 44 - oktober-december 2009

---

trimestrieeel tijdschrift van het heemkundig genootschap
"van wითhem" Beersel

En het dorp zal duren ...

Georges Brugmann, oprichter
van het gelijknamige sanatorium in Alsemberg

nr 44 - oktober-december 2009

---

trimestrieeel tijdschrift van het heemkundig genootschap
"van wითhem" Beersel

Inhoud

Vooraf		
	LIBERTE WALSCHOT	5
100 jaar Brugmann-sanatorium te Alseberg		
	Dr. PAUL DIERCKX	6
De Alsebergse cafés		
	JAN BRASSINE +	27
Colofon		60

Vooraf

LIBERTE WALSCHOT

Voor het laatste nummer van de 11e jaargang van "En het dorp zal duren..." kozen we twee totaal verschillende onderwerpen.

In het kader van de "Nacht van de Geschiedenis" organiseerden de Davidsfondsafdelingen van Beersel en Sint-Genesius-Rode op dinsdag 24 maart 2009 een lezing in het Asielcentrum van het Rode Kruis te Alsemberg. Onder de titel "Witte lakens, open ramen: 100 jaar Brugmann-sanatorium Alsemberg" hield Dr. Paul Dierckx, pneumoloog en gewezen medisch directeur van dit sanatorium, er een uiteenzetting met dia's over TBC, de oprichter Georges Brugmann en de geschiedenis van het sanatorium, dat officieel geopend werd op 24 oktober 1909.

De tekst die we hier publiceren is gebaseerd op deze uiteenzetting.

Het tweede artikel is inderdaad van een gans ander genre. Ons betreunde lid Jan Brassine (+ 11 juni 2006) bracht de herbergen van Alsemberg in kaart.

Oorspronkelijk waren we van plan de herbergen van Alsemberg te behandelen, zoals we het deden met die van Lot. Maar uit respect voor het werk van Jan hebben we zijn tekst (quasi) onveranderd overgenomen. Enkele evenementen sedert het schrijven van deze bijlage - nu toch al 4 à 5 jaar geleden - noopten ons tot een aantal aanpassingen.

Leden van het Genootschap verzamelden al hun prentkaarten en foto's, waarop herbergen te zien zijn. Zo is het een rijk gedocumenteerd artikel geworden.

Veel kijk- en leesgenot.

Noteer

In dit nummer vindt u een vraag om het lidmaatschap te hernieuwen. De prijs blijft voor 2010 blijft onveranderd: € 20 voor 4 nummers.

---

100 jaar Brugmann-sanatorium te Alseberg

Dr. PAUL DIERCKX

Inleiding

Op 24 maart gaf Dr. Paul Dierckx, pneumoloog en gewezen medisch directeur van het "Sanatorium Georges Brugmann" in Alseberg, een lezing over de geschiedenis van het centrum, dat in 2009 precies honderd jaar geleden werd opgericht. In zijn voordracht gaf de dokter toelichting bij de medische activiteiten en de belangrijke rol die het sanatorium speelde in de strijd tegen de tuberculose en de zware longziekten, en dit vanaf 1909- datum van de opening, tot in 1996- datum van de sluiting van het sanatorium.

Wat hier volgt is een samenvatting van de lezing die hij hield op dinsdag 24 maart 2009, in het kader van de "Nacht van de Geschiedenis", georganiseerd door de plaatselijke afdelingen van het Davidsfonds.

Wat is tuberculose?

Tuberculose is een zeer besmettelijke ziekte, die veroorzaakt wordt door een bacterie, de Kochbacil of "*Mycobacterium tuberculosis*". De meest voorkomende vorm van deze ziekte is longtuberculose. Soms worden ook andere organen aangetast, zoals de nieren, beenderen, hersenen, klieren, ...

Zonder behandeling is het verloop van tuberculose ongunstig en zal zeker de helft van de patiënten overlijden. Gelukkig is tuberculose vandaag goed te genezen met een kuur van verschillende antibiotica. Deze behandeling duurt minimaal 6 maanden en geneest ten minste 90% van de patiënten definitief.

Tuberculose wordt praktisch uitsluitend overgebracht langs de lucht. Een persoon met besmettelijke of open longtuberculose brengt bij het hoesten, spreken of niezen, tbc-bacteriën in de lucht. Deze bacteriën kunnen in kleine donkere ruimtes enkele dagen in leven blijven, vooral als er weinig ventilatie is.

Personen in de omgeving kunnen de bacteriën inademen. Als deze bacteriën de longen binnendringen, veroorzaken ze daar een kleine ontsteking. De meest voorkomende symptomen van longtu-

---

berculose zijn aanhoudend hoesten, gewichtsverlies, nachtzweeten, pijn in de borstkas en bloed ophoesten.

Niet iedereen die de bacteriën inademt wordt ziek. Een gezond lichaam maakt automatisch afweerstoffen die meestal voldoende zijn om uitbreiding van de ziekte tegen te gaan. Bij personen met verminderde weerstand kan de ontsteking zich verder uitbreiden en kunnen de bacteriën via de bloed- of lymfebanen ook in andere organen terechtkomen.

Wie de bacterie heeft ingeademd maar niet ziek is geworden, is niet besmettelijk voor anderen. De tuberkelbacteriën blijven echter in het lichaam aanwezig en kunnen jaren later de ziekte ver-

Het was de Duitse dokter Heinrich Hermann Robert Koch (°Clausthal, 11 december 1843 – + Baden-Baden, 27 mei 1910) die in 1882 de bacterie ontdekte die tuberculose veroorzaakt. Voor zijn onderzoek kreeg hij in 1905 de Nobelprijs voor de Geneeskunde. (Verzameling Dr. Paul Dierckx)

oorzaken, wanneer de weerstand verminderd is door ziekte of door ouderdom (1).

In de tijd, toen de oorzaak van tbc niet bekend was, werd de ziekte beschouwd als een lot, dat vooral gevoelige en kunstzinnige mensen kon treffen, die dan vaak op jonge leeftijd onder tragische omstandigheden uit hun kring werden weggerukt. Voorbeelden hiervan zijn onder meer Franz Kafka, George Orwell, alle vijf gezusters Brontë, en Igor Stravinsky. Ook Paul Van Ostaijen overleed in een sanatorium. De geestelijken Theresa van Lisieux en Bernadette Soubirous bezweken in het klooster aan deze slepende ziekte.

Op het einde van de 19de eeuw en in het begin van de 20ste was de tuberculose-epidemie wereldwijd oorzaak van een heel hoge mortaliteit. Getuige hiervan zijn, onder meer, de sterftcijfers van tuberculose in België. Rond 1900 woedde er wereldwijd een tuberculose-epidemie. De bevolkingsexplosie van de 19de eeuw, de slechte huisvesting en de gebrekkige hygiëne waren de ideale voedingsbodem voor deze ziekte. Vooral in de grootsteden leefde de arbeidersbevolking dicht op elkaar en in slechte omstandigheden, wat het besmettingsgevaar aanzienlijk verhoogde. Het aantal Belgische slachtoffers liep in 1910 op tot 12.145. In die tijd bestonden er nog geen adequate geneesmiddelen tegen de ziekte zoals vandaag. Alleen betere levensomstandigheden en de georganiseerde tbc-bestrijding door het "Belgisch Werk tegen Tuberculose" of de "Nationale Belgische Bond tegen de Tering" konden de ziekte terugdringen.

Deze organisaties regelden openluchtcolonies voor kinderen en verspreidden voorlichtingsaffiches en antituberculosezegels, bijvoorbeeld met beelden van alle Belgische sanatoria. Zo verscheen

(1) Informatie over TBC verstrekt door de "Vlaamse Vereniging voor Respiratoire Gezondheidszorg en Tuberculosebestrijding vzw", kan u vinden op: http://www.gezondheid.be/index.cfm?fuseaction=art&art_id=1071 en <http://www.vrgt.be/>

Sluitzegel uitgegeven ten voordele van de tuberculosebestrijding in België.

Antiteringzegels 1953. Deze reeks stelt vier geleerden voor, die zich onderscheidten in de strijd tegen de TBC. Het zijn de Belg Ernest Malvoz, de Italiaan Carlo Forlanini, de Fransman Albert Calmette en de Duitser Robert Koch. In België werden van 1925 tot en met 1965, met uitzondering van de jaren 1927, 1940 en 1941, in het totaal 40 reeksen "Antiteringzegels" uitgegeven. In 1937 en in 1942 werden er 2 reeksen uitgegeven. De eerste antiteringzegel is uitgegeven op 15 december 1925 en stelt een verpleegster voor die een (rood) kruis van Lotharingen vasthoudt. De opbrengst van de toeslag op iedere zegel kwam ten goede aan de strijd tegen de TBC.

er een zegel met een luchtfoto van het sanatorium van Alsemberg. Ook het kasteel van Beersel was afgebeeld op een postzegel die verkocht werd ten voordele van de tbc-bestrijding (2). Op deze postzegel prijkt het Kruis van Lotharingen. In 1902 werd in Berlijn op het Internationaal Tuberculose Congres afgesproken, de strijd tegen tbc een passend symbool te geven. De afgevaardigde uit la Lorraine in Frankrijk opperde de idee een rood Kruis van Lotharingen te kiezen, in navolging van het Rode Kruis. Vóór de tweede wereldoorlog waren er in België alleen al meer dan dertig sanatoria en meer dan honderd preventoria. Zij werden opgericht en beheerd door voornoemde organisaties maar ook door ziekenfondsen, religieuze, openbare en private instanties.

Het zijn de betere levensomstandigheden en ook de organisatie van de tuberculosebestrijding die uiteindelijk geleid hebben tot een progressieve daling van de ziekte.

In de 19de eeuw was het gebruikelijk, voor allerlei kwalen te verblijven, en letterlijk "uit te zieken" in kuuroorden. Zo stelde Dr. Herman Brehmer in Duitsland vast dat zijn tuberculosepatiënten zich beter voelden tijdens of na een kuur in zijn instelling. Hij kwam op het idee om een speciaal kuuroord op te richten voor zijn patiënten. In 1854 werd zo het eerste sanatorium opgericht in Gobersdorf in Duitsland. De "phtisiologen", pneumologen gespecialiseerd

(2) Voor een afbeelding van de zegel zie: "Restauratiewerken Kasteel van Beersel 1928-1939 - briefwisseling van Frans Van Haelen - Brouwer brouwerij "t Fonteintje", door Marc Desmedt, in "En het dorp zal duren..." nr. 13 pg. 16.

in de behandeling van tuberculose, waren het er over eens dat goede diëten, hygiënische maatregelen en rustkuren in sanatoria, hielpen het aantal ziektegevallen te doen dalen. De ideale combinatie om terug aan te sterken was lang te verblijven in de gezonde buitenlucht, in een omgeving waar men maximaal van het daglicht kon profiteren.

In België ontstond het eerste sanatorium in 1896 te Bokrijk. Vanaf dan werden bijna jaarlijks nieuwe sanatoria geopend, alsook preventoria voor de opname van kinderen met tuberculose, dispensaria met thuisbezoekende verpleegsters voor de opsporing en het toezicht op de tuberculosepatiënten, en tenslotte ook openluchtkolonies voor schoolkinderen.

De Brusselse stedelijke overheid had de opdracht zich in te zetten voor de behoeftigen onder de bevolking, waaronder veel mensen met tuberculose, maar had hiervoor onvoldoende financiële middelen. In 1901 ontving de stad Brussel een belangrijk legaat van Baron Georges Brugmann, een rijke bankier en financier van de bezittingen van Koning Leopold II in Afrika.

De gulle schenker was een overtuigd protestant en had geen directe erfgenamen. Het legaat was expliciet bestemd voor een sanatorium voor het volk en in het bijzonder voor de behoeftige patiënten. Hieronder een uittreksel van de tekst van het legaat:

"Je lègue à l'Administration des Hospices et de la Bienfaisance de la Ville de Bruxelles une somme de 600.000 francs en espèces dans le but de construire, sans luxe, un sanatorium pour tuberculose et 4.400.000 francs pour pourvoir à son entretien".

De familie Brugmann was gekend voor haar uitzonderlijke filantropie. Ook het Brugmann Ziekenhuis werd door hen gefinancierd en samen met de familie de Latour de Freins, richtten ze eveneens "*Hôpital pour convalescents*" op in Verrewinkel tussen Linkebeek en Ukkel.

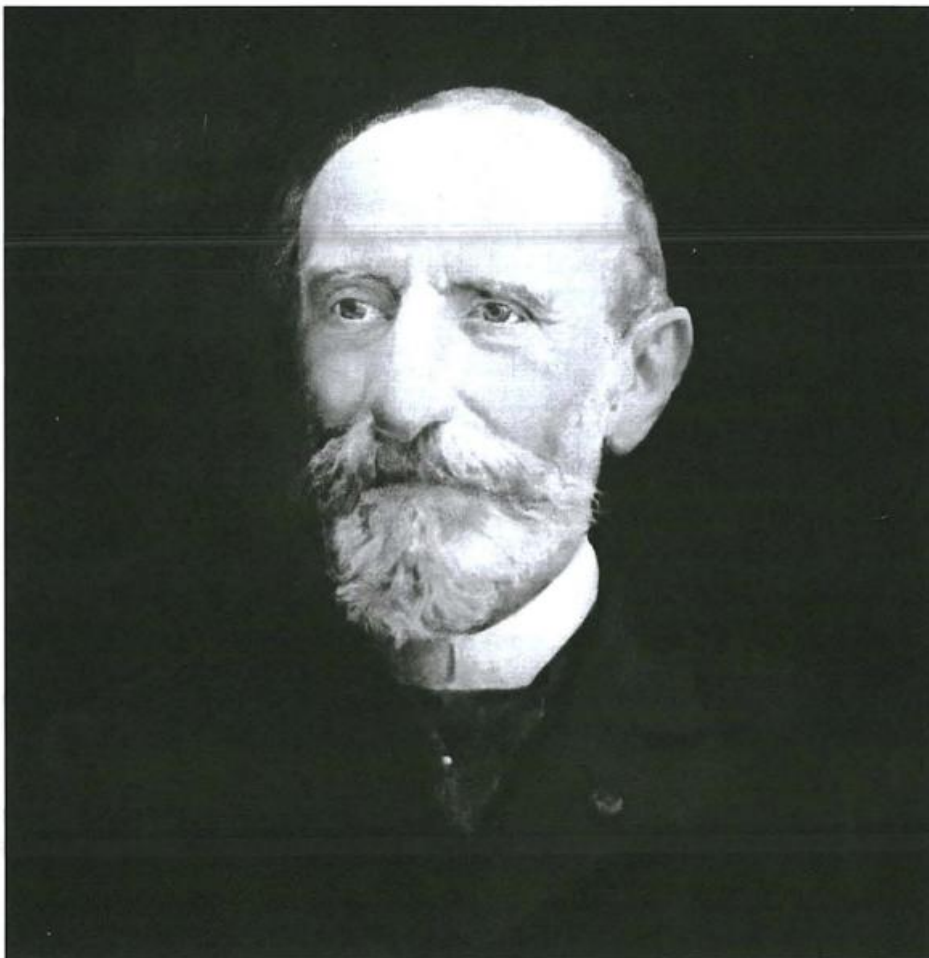

Een uitzonderlijk filantroop: Baron Georges Brugmann

Georges Brugmann, van Duitse herkomst, stamde uit een geslacht van griffiers, notarissen en dominees. Tegen het einde van de 18de eeuw vestigde zijn vader, Frederik-Wilhem, zich te Verviers. Hij richtte er een wolfabriek op en stichtte er later de bank "Brugmann en Zonen".

Georges werd in 1829 geboren te Verviers. Hij had niet enkel een grote belangstelling voor de ontwikkeling van het spoorwegennet in België, maar hij was ook nauw betrokken bij de financiering van de economische en industriële ontwikkeling van Congo. Hij was bovendien consul van Groot-Brittannië, Noorwegen en Zweden. Vanaf 1865 was hij lid van het Consistorie van de Protestantse Kerk van Brussel.

Gedurende zijn hele leven was Georges Brugmann een van de belangrijke weldoeners in Brussel. Hij financierde o.a. het toevluchtsoord voor ouderlingen van de Protestantse Kerk naast het toevluchtsoord "Ter Ursulinen" voor de Raad van de Godshuizen

Baron Georges Brugmann (Verviers 1829 - Ukkel 1900).

van Brussel. Hij schonk belangrijke bedragen voor de ondersteuning van ziekenhuizen en ouderlingentehuizen.

Georges Brugmann had een ruime stedenbouwkundige belangstelling. Bewijzen hiervan zijn de realisatie van de Longchampslaan, de huidige Winston Churchillaan, naast talrijke andere belangrijke lanen zoals de Brugmannlaan, de Messidorlaan, alle in Ukkel. Hij was betrokken bij de uitbouw van de buurt van "Ma Campagne" aan de Waterloose Steenweg en de "Globe" aan de Alsebergse Steenweg. Zijn sociale betrokkenheid kwam tot uiting in zijn medewerking aan de bouw van een arbeiderswijk nabij de Globe. Hij hielp tevens mee aan de uitbouw van het Brusselse tramwegenet.

Hij sponsorde eveneens wetenschappelijke activiteiten zoals de expeditie van Adrien de Gerlache op Antarctica van 1897 tot 1898, waar de "Brugmannbergen" naar hem verwijzen.

Prentkaart (begin 20ste eeuw) met de hoofdingang op de Sanatoriumstraat. Het sanatorium was autarkisch wat de nutsvoorzieningen betrof: het had zijn eigen watertoren (te zien op achtergrond), zijn eigen elektriciteitscentrale, eigen wasserij, een technische ruimte, ... en een riant woonhuis voor de directeur. Het sanatorium bracht ook verschillende bezoekers met zich mee, die daarna graag een pint dronken in de naburige cafés. Tegenover het hoofdgebouw kon men zijn dorst lessen bij herbergier Prins, verderop kon men terecht bij "Au Repos des Chasseurs", in de volksmond gekend als de "Groene Jager".

Een sanatorium in Alseberg?

De "Brusselse Raad van de Godshuizen", de voorloper van het huidige OCMW, moest dus op zoek gaan naar een geschikte plek voor een sanatorium. Men koos voor de site van Alseberg omdat de Raad van de Godshuizen Brussel hier over mooie gronden beschikte op de "Meygemheide", in een gezonde omgeving van een uitgestrekt dennenbos. De meeste sanatoria liggen immers op een hoogte temidden van de bossen. Op deze plekken kon men maximaal profiteren van de gezonde lucht. Ook het sanatorium van Buizingen ligt op een vergelijkbare plek. Het Sanatorium Georges Brugmann werd officieel geopend op 24 oktober 1909 in aanwezigheid van veel personaliteiten, waaronder de broer en neef van Georges Brugmann, die ondertussen overleden was. Ook de architect de heer Vellut was present. Hij was erin geslaagd een modern sanatorium van 84 bedden te bouwen, dat voldeed aan de meest recente normen qua hygiëne, en dit binnen het voorziene budget.

De architectuur van het sanatorium moest voldoen aan specifieke eisen. Zo moesten de kamers met hoge plafonds veel licht binnenlaten en gemakkelijk te verluchten en te poetsen zijn. Er waren ook galerijen voorzien waar de patiënten dagelijks verschillende

De ingang voor de bezoekers begin 20ste eeuw, met achteraan het huis van de directeur. Deze laatste kreeg een aparte wijnkelder ter beschikking.

De onderzoekzaal met achteraan een PNO-toestel, dat gebruikt werd voor het detecteren van longcavernen groter dan 2 cm. Begin 20e eeuw.

Het sanatorium vanuit de lucht, omstreeks 1950.

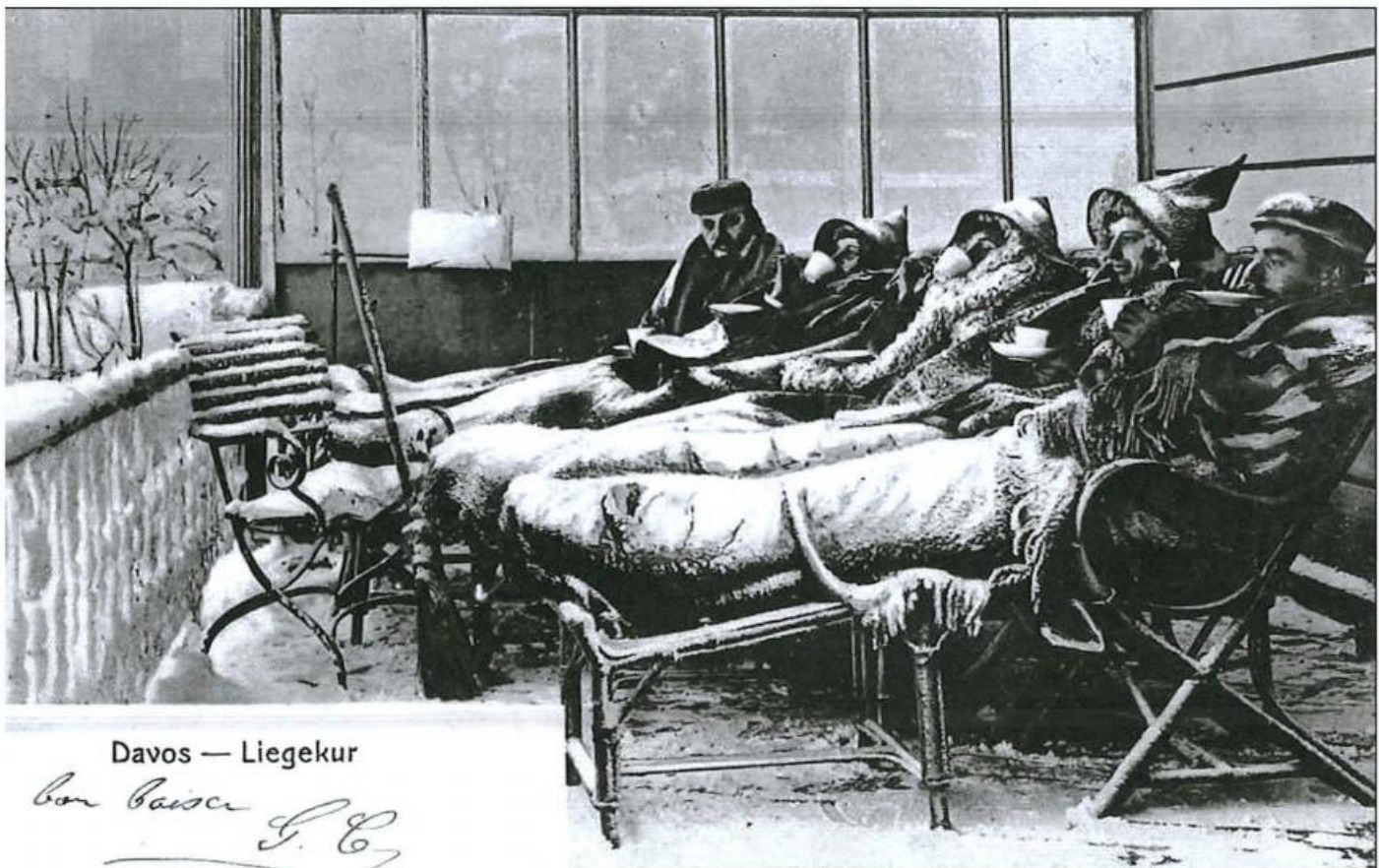
uren in de buitenlucht konden rusten in ligstoelen, de zogenaamde kuurgalerijen, met luifels ter bescherming tegen wind en zon. Naast het hoofdgebouw waren er ook verschillende bijgebouwen en infrastructuur zoals een watertoren, een waterzuiveringsinstallatie, een elektriciteitscentrale en een dodenhuisje. In de kelders waren installaties geplaatst voor de sterilisatie van het medisch materiaal en van de spuwbakjes. Vanuit de villa van de medische directeur, kon toezicht gehouden worden op de uitvoering van de kuur voor de patiënten. Dr. Falloise, laureaat van de Koninklijke Academie van Geneeskunde en van de Academie voor Wetenschappen werd aangesteld als eerste directeur.

In de periode van 1909 tot ongeveer 1935 werden alleen de minder zwaar zieke patiënten opgenomen, die men geneesbaar achtte. Hierbij lag de nadruk op de openluchtkuur, hygiënische maatregelen en een discipline die streng werd gecontroleerd door verpleegsters en dokters. Zo moest de kuur ook gevolgd worden in de vrieskou tijdens de winter.

Amusement was schaars, maar soms werden toch theatervoorstellingen georganiseerd door patiënten of opgevoerd door een extern theatergezelschap, in de daarvoor speciaal ingerichte theaterzaal.

**Weer of geen weer,
de kuur moet
volgehouden worden.
Patiënten tijdens
een sneeuwbuï in Davos,
Zwitserland.**

15

Davos — Liegekur

von Baisen G. C.

In de jaren '50 gaf de jonge Jacques Brel hier enkele voorstellingen. Er was een goed gevulde bibliotheek en een ping-pongzaal. Bij het overlijden van een zieke mochten vier patiënten de overledene naar het kerkhof van Alseberg brengen met een stootkar. Nadien mochten ze een kriek gaan drinken op café. Voor deze klus had men altijd voldoende kandidaten...

Bij zijn aankomst in het sanatorium kreeg een patiënt de "Verordeningen van inwendige orde voor de zieken" mee. In de verordeningen vond hij de dagindeling, de leefregels, de discipline en hygiëne... alles was tot in de puntjes geregeld.

Het regime was min of meer Spartaans te noemen. Hieronder de letterlijke weergave van de dagindeling, later werden de reglementen versoepeld en werden alle activiteiten met een kwartier tot een half uur verlaat.

UURTABEL

<i>7 u</i>	<i>opstaan</i>
<i>7 u 30'</i>	<i>stortbaden</i>
<i>8 u</i>	<i>ontbijt</i>
<i>9 u tot 10 u</i>	<i>lucht- en rustkuur</i>
<i>10 u tot 10 u 30'</i>	<i>wandeling</i>
<i>10 u 30 tot 11 u 45'</i>	<i>lucht- en rustkuur</i>
<i>12 u</i>	<i>middagmaal</i>
<i>1 u 30' tot 3 u 15'</i>	<i>lucht- en rustkuur</i>
<i>3 u 30'</i>	<i>vieruurtje, wandeling</i>
<i>4 u 30' tot 6 u</i>	<i>lucht- en rustkuur</i>
<i>6 u 30'</i>	<i>avondmaal</i>
<i>7 u 45' tot 8 u 45'</i>	<i>lucht- en rustkuur</i>
<i>9 u</i>	<i>gaan slapen</i>
<i>9 u 15'</i>	<i>doven van de lichten</i>

Dat met de leefregels niet te lachen viel, getuigt het volgende artikel:

Art. 42 - Gedurende de kuur moeten de zieken gedurig op hunnen ligstoel uitgestrekt blijven. Zij moeten zich van alle luidruchtige uitlatingen onthouden, zoals schreeuwen, lachen, zingen, enz., die de algemene rust zouden storen. Het is hun toegelaten te lezen of stil te klappen, het spreken met luider stemme zou den hoest kunnen voortbrengen. Gedurende de namiddag-kuur is het diepste stilzwijgen opgelegd.

De leefregels waren er in de eerste plaats op gericht de verdere besmettingen tegen te gaan. De strikte hygiënische eisen waren dan ook een absolute noodzaak. De bacil verliet het lichaam voornamelijk via de fluimen na een hoestbui. Patiënten hadden allemaal een spuwpotje of kwispedor op zak. Dit was een klein flesje uit gekleurd glas met een metalen schroefdop. Zo konden de bacteriën niet gaan vliegen! Dat aan deze regel veel belang werd gehecht, getuigt artikel 3:

Art. 3 - In ieders belang, is het ten strengste verboden te spuwen elders dan in de spuwbakken welke ter beschikking van de zieken staan. Deze regel moet gevolgd worden zowel buiten als binnen het gesticht. Iedere inbreuk op deze absolute verplichting, zal een onmiddellijke wegzending voor gevolg hebben.

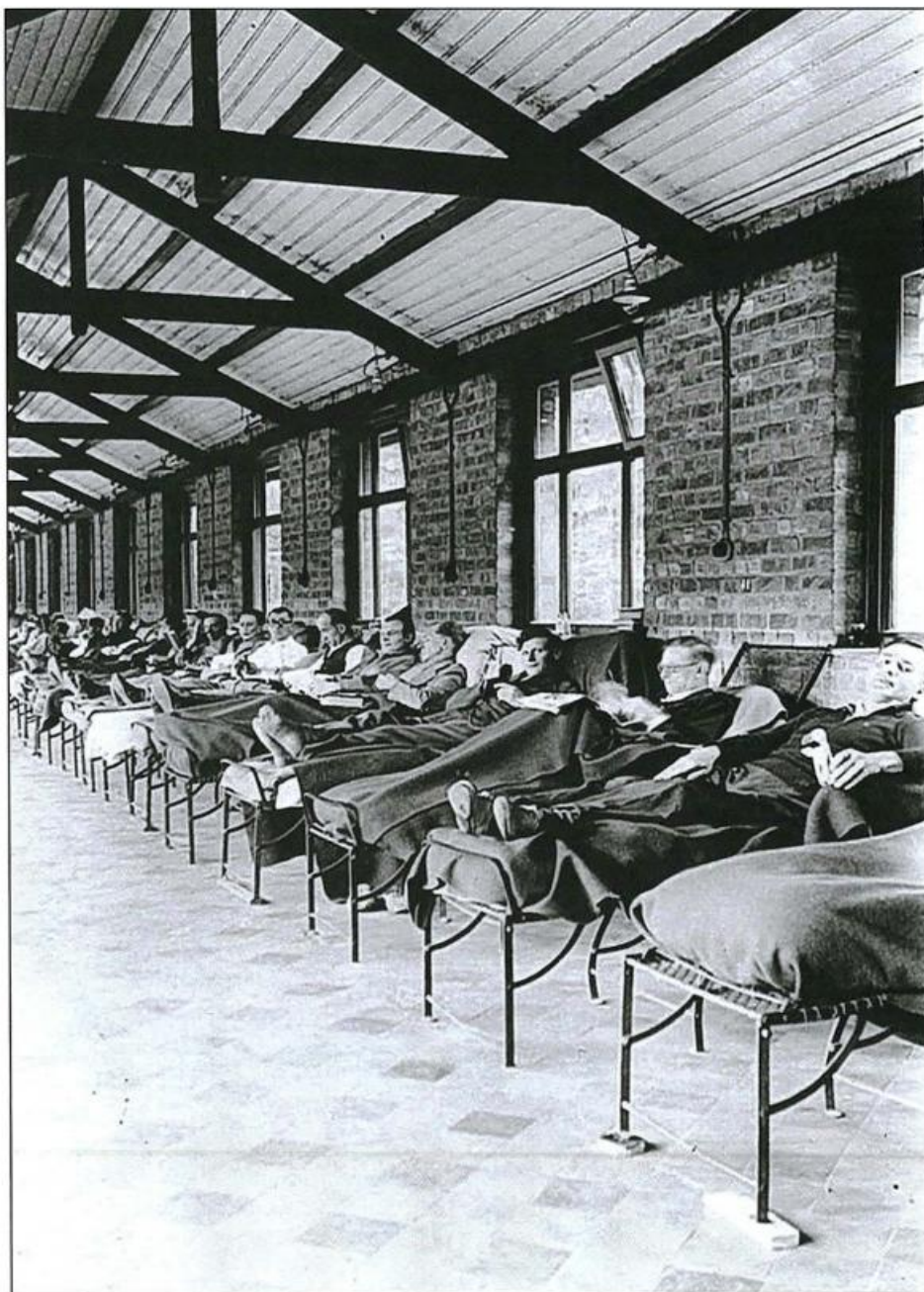

Didactische plaat, jaren '30. ("Op de grond spuwen is een aanslag op het leven van anderen")

Om de patiënten goede gewoontes bij te brengen werden er didactische platen opgehangen, waarop de te volgen regels werden uitgebeeld. Een mooi voorbeeld hiervan is de plaat hiervoor:

Wie vandaag denkt te moeten klagen heeft over de huidige service in een ziekenhuis, kreeg een goede 100 jaar geleden beter niet de tering: voor het opmaken van het bed en het ledigen van de nachtemmer moest de patiënt zelf instaan!

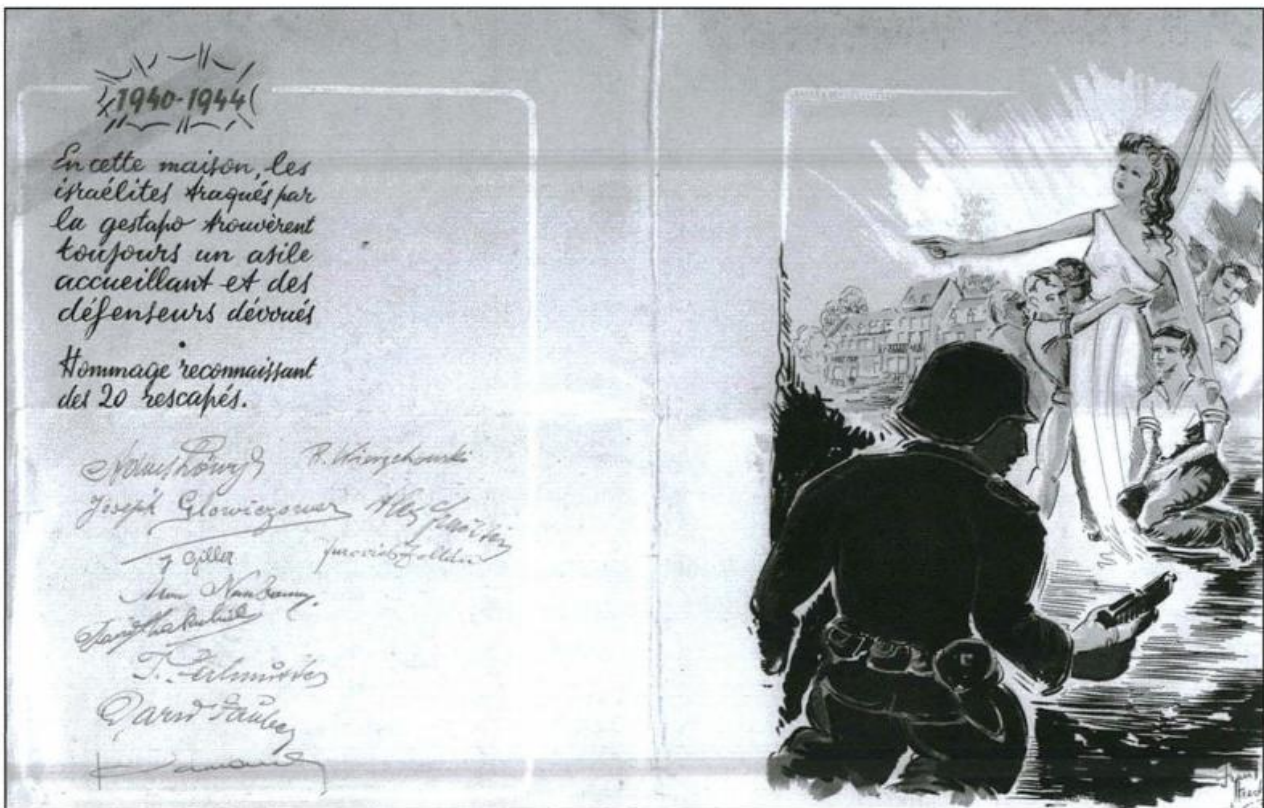
Art. 26 - De zieke moet insgelijks, op dit ogenblik (= na het ontbijt) zijne spuwbakken en zijn pispot ledigen en kuisen in de lokalen daar-

Een kuurgalerij in Alsemberg in de jaren '30. De patiënten genieten warm ingeduffeld van de gezonde lucht. (Verzameling Dr. Paul Dierckx)

toe aangewezen en dit volgens de onderrichtingen die hem gegeven worden door de verpleegsters.

Tijdens de oorlogsjaren was Dr. Jean André medisch directeur. Hij was een humanist voor wie personeel en patiënten een bijzondere achting hadden. Hij redde ondermeer het leven van een twintigtal joodse jongens die hij met een hypothetische diagnose van tuberculose in het sanatorium opnam. Zij werden echter verraden door een bekend joods collaborateur, Monsieur Jacques, die met de Duitsers een inval deed in het sanatorium tijdens een kuur. De patiënten moesten hun broek laten zakken en de besneden jongens werden meegenomen, behalve een Arabische patiënt. De joodse jongens werden meegevoerd naar de Dossin kazerne in Mechelen. Dankzij een tussenkomst van Dr. André en Mevr. Anspach, voorzitter van de Brusselse OCMW, die sterk de nadruk legden op het besmettingsgevaar vanwege deze jongens, werden ze evenwel terugstuurd naar het sanatorium.

Bedankingskaart ter ere van dokter André, ondertekend door twintig geredde joden. "In dit huis vonden de Israëlieten, opgejaagd door de Gestapo, steeds een warm onderdak en de nodige bescherming". Rechts een tekening met het sanatorium op de achtergrond. (Verzameling Dr. Paul Dierckx)

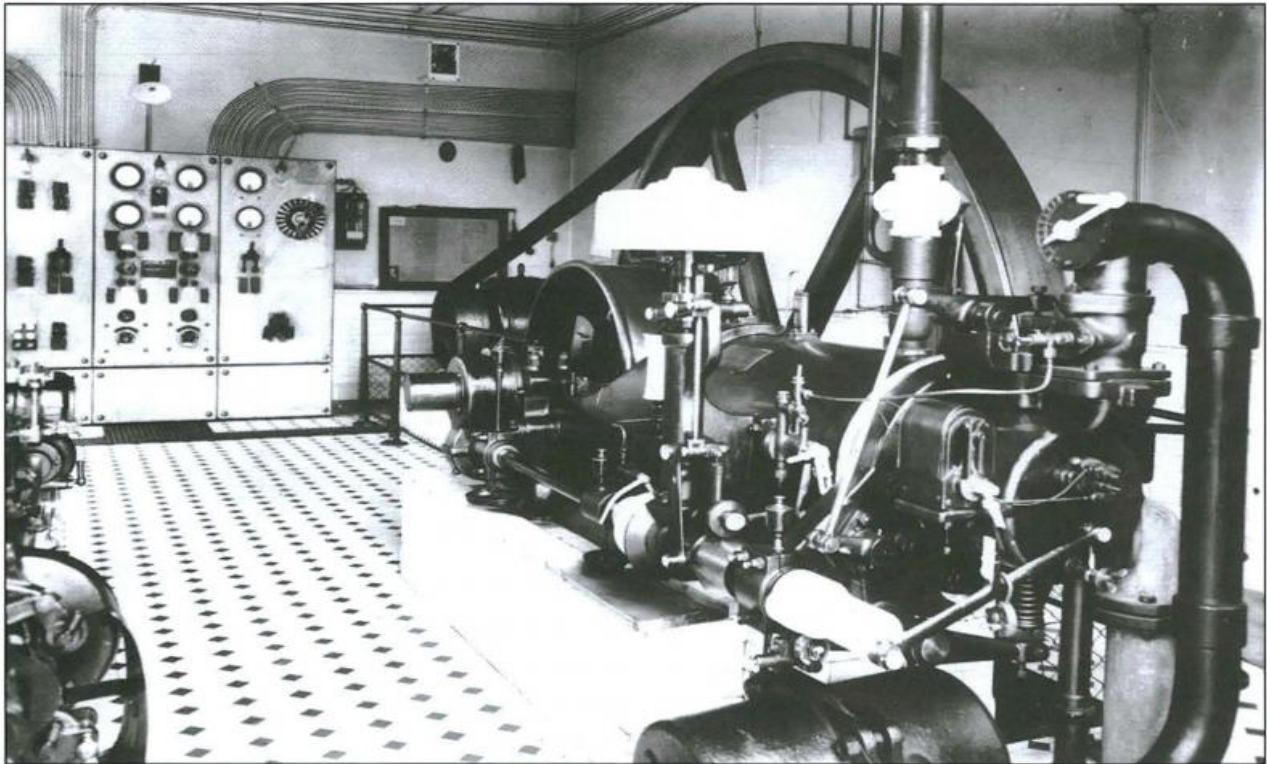
De keuken van het sanatorium, voor het begin van de 20e eeuw erg modern.

Uit erkentelijkheid hebben de overlevenden na de oorlog aan Dr. André onderstaand document overhandigd. Dertig jaar later heeft de joodse gemeenschap Dr. André hiervoor officieel bedankt.

Het Alsebergse sanatorium heeft ook na de oorlog enkele overlevenden van de concentratiekampen met zware tuberculose en andere longziekten opgenomen, onder wie de heer Henri Kichka, voorzitter van joodse verenigingen. Deze man schreef een boek over zijn leven, waarin een hoofdstuk handelt over zijn verblijf in het sanatorium.

In de naoorlogse periode, en meer bepaald vanaf 1953, beschikte men over de eerste efficiënte antibiotica tegen de tuberculose en vanaf 1969 over zeer doeltreffende geneesmiddelen, waardoor het mogelijk werd bijna alle tuberculosepatiënten ambulante te genezen. De tuberculose daalde met 14 tot 15% per jaar en velen geloofden dat de tuberculose in de wereld zou uitgeroeid zijn nog voor het einde van de eeuw. Dit had de progressieve afschaffing van de voorzieningen voor tuberculosebewaking en -behandeling als gevolg. De sanatoria werden één voor één gesloten evenals de preventoria en dispensaria.

Het sanatorium Georges Brugmann ging zich daarom toeleggen op de zorg en behandeling van patiënten met andere zware respiratoire pathologie, zoals chronische bronchitis en emfysem,

Twee grote dieselmotoren, met elk één cilinder, uit de Bollinckxfabriek uit Huizingen, voorzagen het sanatorium van stroom. De dynamo's achteraan in de kamer werden aangedreven met een drijfriem. Omstreeks 1950. (Verzameling Dr. Paul Dierckx)

De technische ruimtes van het sanatorium. Het gebouw rechts was het verst verwijderd van het sanatorium en deed dienst als mortuarium. Begin 20e eeuw. (Verzameling Dr. Paul Dierckx)

Een overdekte wandelgalerij, waar in weer en wind van de gezonde lucht kon genoten worden. Begin 20ste eeuw.

De zaal met de lavabo's, de handdoeken hangen keurig klaar. Omstreeks 1950.
(Verzameling Dr. Paul Dierckx)

---

gevolgen van de tabaksepidemie. Het sanatorium Georges Brugmann kreeg rond 1974 de naam "Instituut G. Brugmann" om de nadruk te leggen op de nieuwe hospitaalfunctie.

**De gezellige eetzaal, waar de tafels overvloedig werden gedekt.....
Bemerk de robuuste lichter met de aparte lampjes. Begin 20e eeuw.**

van de behandeling van longkanker, in samenwerking met het Bordet Instituut. Het vervulde ook een pioniersrol in de behandeling van patiënten met neuro-respiratoire ziekten, afhankelijk van kunstmatige beademing, wat een permanente bewaking noodzaakt. Verder werd er ook aan multidisciplinaire revalidatie gedaan voor zware chronische respiratoire patiënten. In de beginjaren van de Aids-epidemie tenslotte, werden ook AIDS-patiënten behandeld, dit in samenwerking met de dienst voor infectieziekten van het Sint-Pieters Ziekenhuis van Brussel. Door deze activiteiten, waarvoor het personeel zich enthousiast inzette, kon de beslissing het IGB te sluiten meermaals vermeden worden.

De villa van de directeur. De slaapkamer op de eerste verdieping had een klein terras. Omstreeks 1950. (Verzameling Dr. Paul Dierckx)

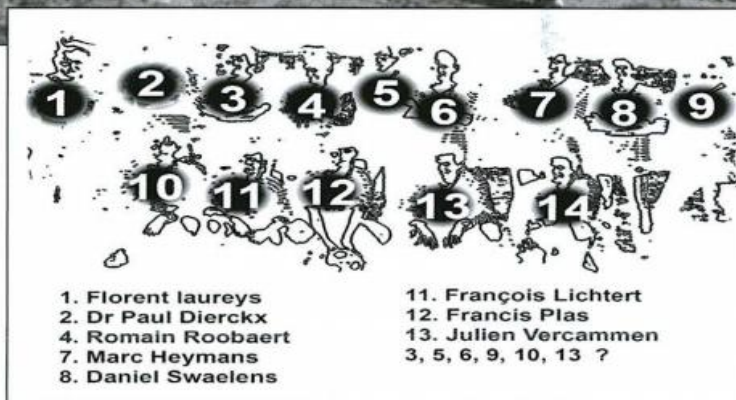

De watertoren en technische ruimten gefotografeerd vanuit één van de vensters van het hoofgebouw. Het kleine lokaaltje in het midden is het pompstation. Begin 20ste eeuw.

Verschillende personeelsleden speelden een vrienden-voetbalmatch tegen de Beerselse voetbalclubs, de opbrengst ging naar de patiënten van het sanatorium. (Verzameling Dr. Paul Dierckx)

Uiteindelijk heeft het OCMW in 1996 toch beslist de medische activiteiten in het IGB te beëindigen en over te brengen naar de Brusselse ziekenhuizen. De redenen voor de uiteindelijke stopzetting van de medische activiteiten van het IGB waren de volgende:

- ten eerste het rationaliseringsprogramma door Minister Dehaene, waarbij het aantal ziekenhuisbedden in België moest verminderen en de sanatoriumbedden moesten verdwijnen;
- ten tweede de grote investeringen die zouden nodig zijn voor een modernisering van de ziekenkamers, conform de nieuwe normen;
- tenslotte moest de sluiting van IGB het deficit van de OCMW ziekenhuizen van Brussel voor een deel compenseren.

In 1998 kreeg het gebouw zijn huidige functie als opvangcentrum voor asielzoekers. Hiermee werd tegemoet gekomen aan de noden van onze huidige maatschappij, waarbij toch in zekere mate de oorspronkelijke opdracht en geest van de stichter werd gerespecteerd, namelijk zorgen voor de meest behoeftigen.

Het gebouw in de huidige toestand. Thans doet het dienst als asielcentrum en wordt uitgebaat door "Het Rode Kruis van België".

Het gebouw heeft tot op heden nog niets van zijn uitstraling verloren, een beetje verdoken achter het groen getuigt dit sanatorium van een tijd waarin met groot optimisme naar de toekomst werd gekeken. De specifieke functionele architectuur, de grote ramen en de kuurgalerijen werden afgestemd op de toen gangbare kennis en inzicht van de tuberculosebestrijding. Buiten de watertoren en een deel van de technische ruimte, die na 1950 werden afgebroken, bleven alle gebouwen bewaard. Het geheel vormt een waardevolle plek voor Alesberg, zowel op architectonisch als op historisch vlak.

De Alsebergse cafés

JAN BRASSINE (+)

Het tijdperk van de cafés is voorbij. Voorgoed voorbij. Zeker op het platteland.

Nog niet zo heel lang geleden bevonden er zich in de Alsebergse dorpskern nog drie, vier herbergen, waar je, vooral 's avonds, de ene of andere kennis met enige zekerheid kon ontmoeten. Onder de leiding van de waard, vaak een gewichtig persoon, ontspan er zich dan een gesprek dat nu eens de ernstige toer opging en dan weer een frivole wending nam. Er werd ook wel eens ferm gediscussieerd en soms zó gegierd dat de muren er van daverden.

's Zondags, na de hoogmis, liep de gelagzaal vol met mannen in deftig pak, die er hun wekelijks partijtje kaart kwamen spelen. Maar aan de tafels zaten er ook dames met een aperitiefje vóór zich en giechelende kinderen met een limonade of een andere frisdrank in de hand. Voorbij die tijd! De mensen zijn minder kerks geworden en de hoogmis, ja, die heeft plaats op zonderlinge tijdstippen: om negen, om halftien of om kwart voor elf. Veel te vroeg of te laat. De ideale middaguren, van elf tot één, om te drinken, te kaarten of om simpelweg met elkaar te babbelen, die passen nu eenmaal niet meer in ons huidig levenspatroon.

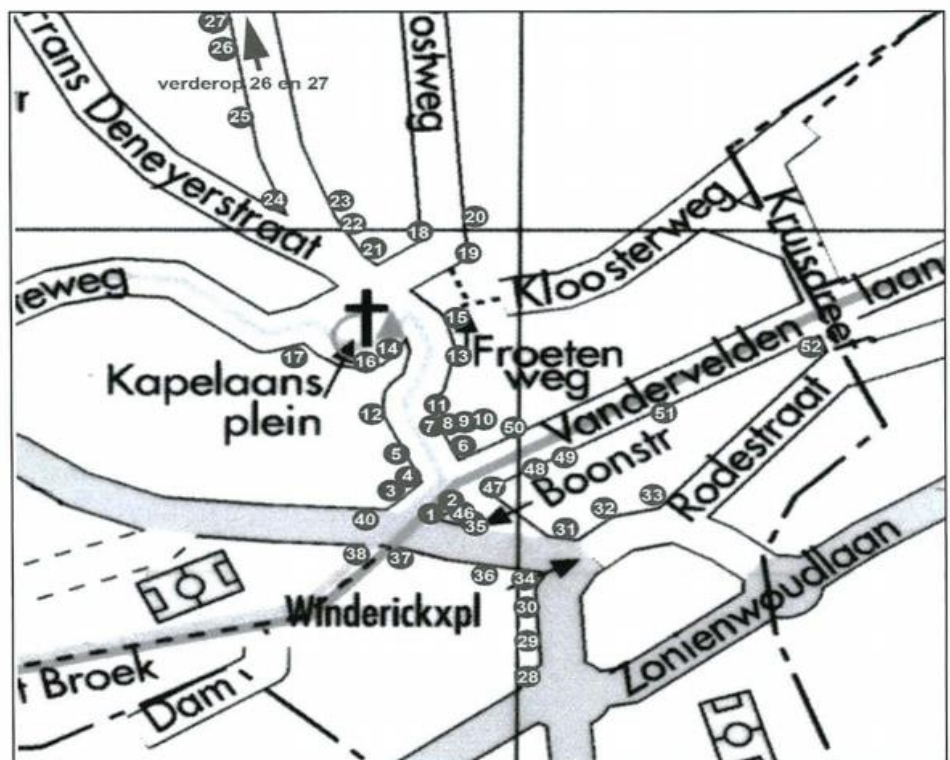
Verleden de tijd, toen je in elke straat een "kapelletje" kon vinden, waar je, tussen pot en pint, eens met je burens lekker kon praten en lachen. Nu hebben we allen tv en aan contact met elkaar blijken we geen nood meer te hebben. Zelfs in de buitenwijken, waarvan je zou denken dat de bewoners er meer op elkaar gesteld zijn dan elders, heeft de vervreemding de gezellige stammeetjes verdreven...

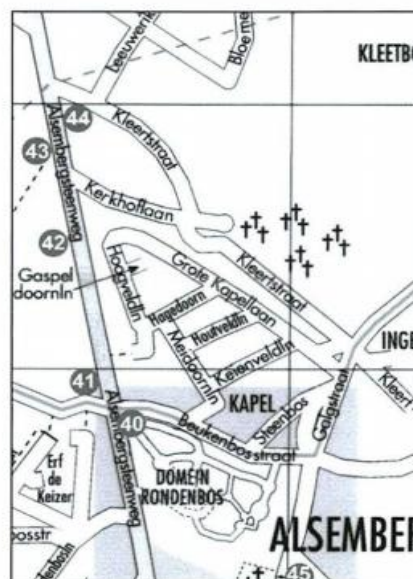
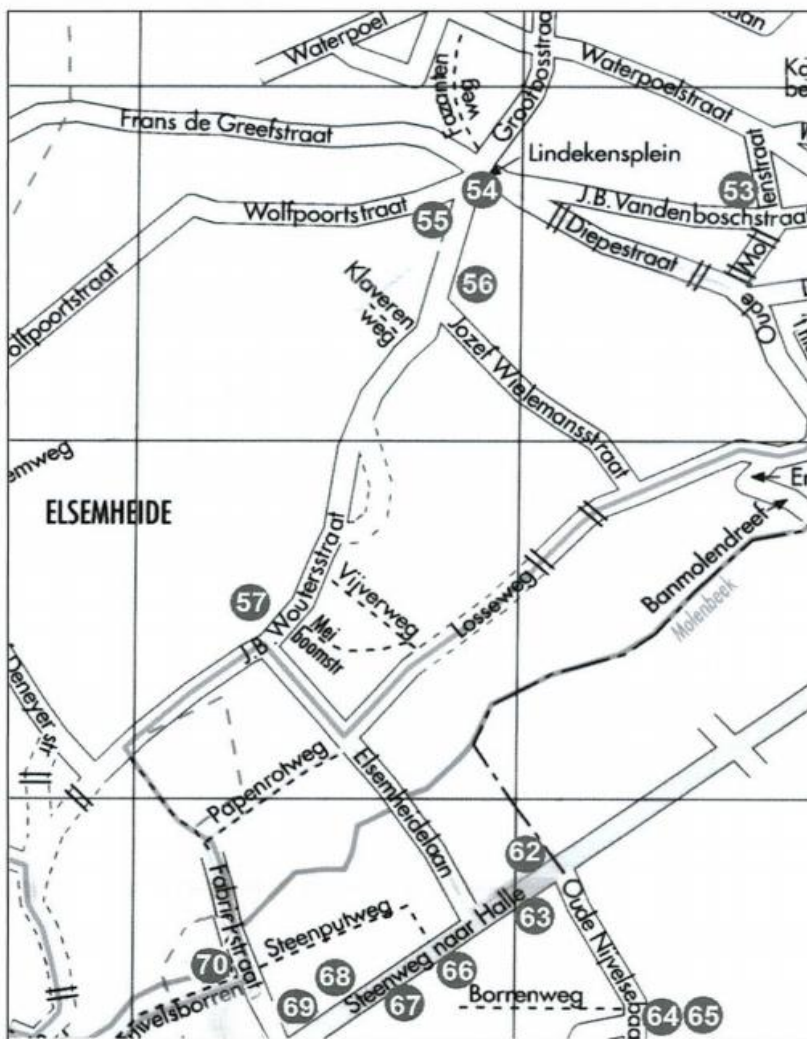
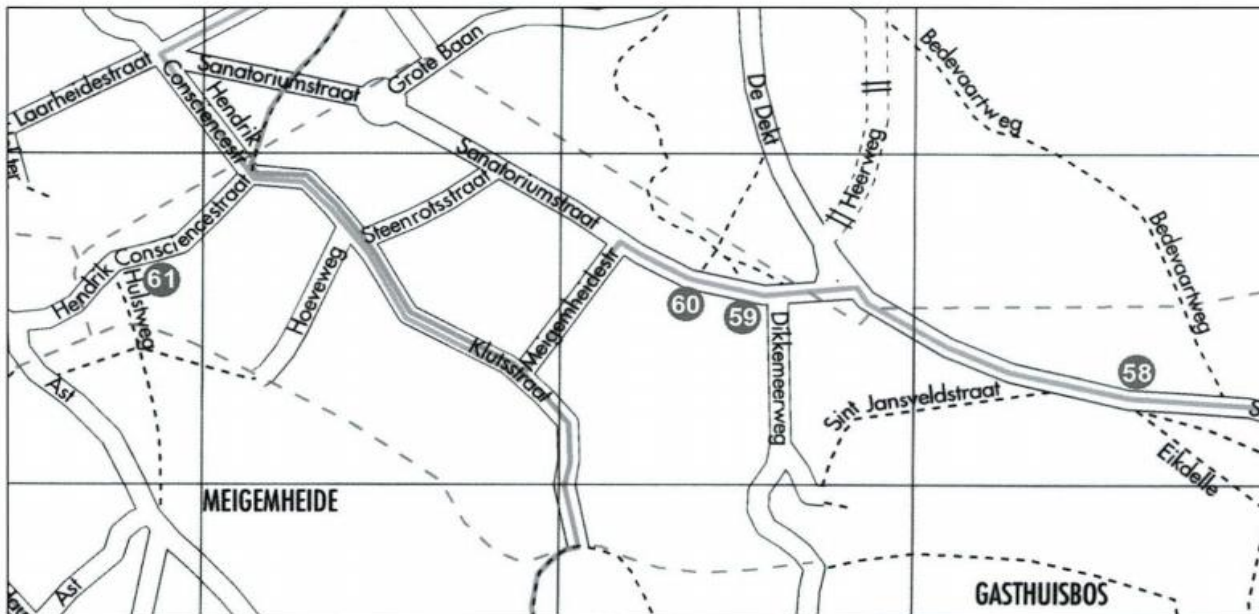
En de cafeetjes van onze kleine, zelfstandige ambachtssluis? Ook verdwenen. Net als de schoenlapper trouwens, de kleermaker, de smid, de meester-metselaar, de kapper, de vloerlegger, de raam- of de wagenmaker. Meestal hadden ze een soort van ontvangkamer met een paar tafels, enkele stoelen en een minuscule eiken toog. Je ging daar heel zelden drinken uit dorst of om de gezelligheid. Wel liep je er binnen, als je iets te bestellen had. Een paar weken of nog wat later kwam je er nog eens om het bestelde af te halen of om de rekening te betalen... In ons dorp vind je nog een bakker, een meesterschilder en een ondernemer. Alleen houden ze het bij één handelszaak, cumuleren doen ze niet meer!

Vóór het beeld van Onze-Lieve-Vrouw, Ster der Zee, komen ook veel minder bedevaartgangers opdagen. Helemaal weggebleven zijn ze niet, want wanneer je even in haar heiligdom binnentreedt, zie je er altijd enkelen die vroom hun devotie doen. Maar de scharen van pelgrims die te voet uit de naburige gemeenten of van nog veel verder kwamen toestromen, die zijn een zeldzaamheid geworden. De moderne bedevaarders komen met de wagen of autocar en nemen genoeg met een tijd-berekend kerkbezoek en een innig gebed. Hun tocht leidt hen verder naar een andere regio, een andere bezienswaardigheid, een ander natuurgebied... Niemand van ons, Alsebergenaren, die nog wat heeft van de bedevaarten.

In de bijdrage die nu volgt is het onze bedoeling dit vervlogen tijdperk even in herinnering te brengen. We hebben een zo volledig mogelijke lijst aangelegd van alle herbergen die men ooit in Alseberg heeft kunnen aantreffen. Samen gaan we nu op ontdekkings-tocht langsheen de straten, pleinen en gehuchten van onze deelgemeente, op zoek naar al die drankhuizen. Maar vooraleer we vertrekken, nog dit: elk café, met of zonder uithangbord, krijgt, onmiddellijk na de vermelding, een volgnummer [x], het huidige huisnummer of een aanduiding van de plaats waar het zich bevindt of bevonden heeft; we voegen daarbij ook nog de namen van de eigenaar(s) en/of uitbater(s), voor zover die ons bekend is; de schaarse, nog bestaande herbergen worden aangeduid met een sterretje (*). Naast de afbeeldingen wordt, links of rechts het volgnummer aangegeven.

Voor alle duidelijkheid hebben we de locaties van de herbergen op 4 plannetjes aangeduid.

De aanduiding van de herbergen, op deze plannetjes, is benaderend. In ieder bolletje is dezelfde nummering als in het artikel gebruikt.

(1) Voor een overzicht van de verschillende generaties Vandervelden die in "De Zwaan" handel dreven verwijzen we naar "En het dorp zal duren..." nr. 3, "Het rekeningboek van Jan Vandervelden" van Jan Brassine, pg. 95.

Zie ook: "Het rekeningboek van Jan Vandervelden" van Jan Brassine in: "En het dorp zal duren..." nr. 3, augustus 1999, nr. 4, december 1999, en nr. 5, januari/maart 2000.

Zie ook "Het 18de eeuwse dakgebinte van de herberg "De Zwaan", Pastoor Bolsstraat te Alsemberg" van Jan De Cock in: "En het dorp zal duren..." nr. 39, juli - september 2008..

(2) Jef Wauters, geboren te Huizingen op 19 februari 1906. Van hem wordt gezegd: "een reus, een renner van 100 kg en toch de snelste spurter op de weg aller tijden!" Tweemaal kampioen van België in 1929 en 1930. Won als beroepsrenner geen klassiekers, maar wel 34 wedstrijden en ritten.

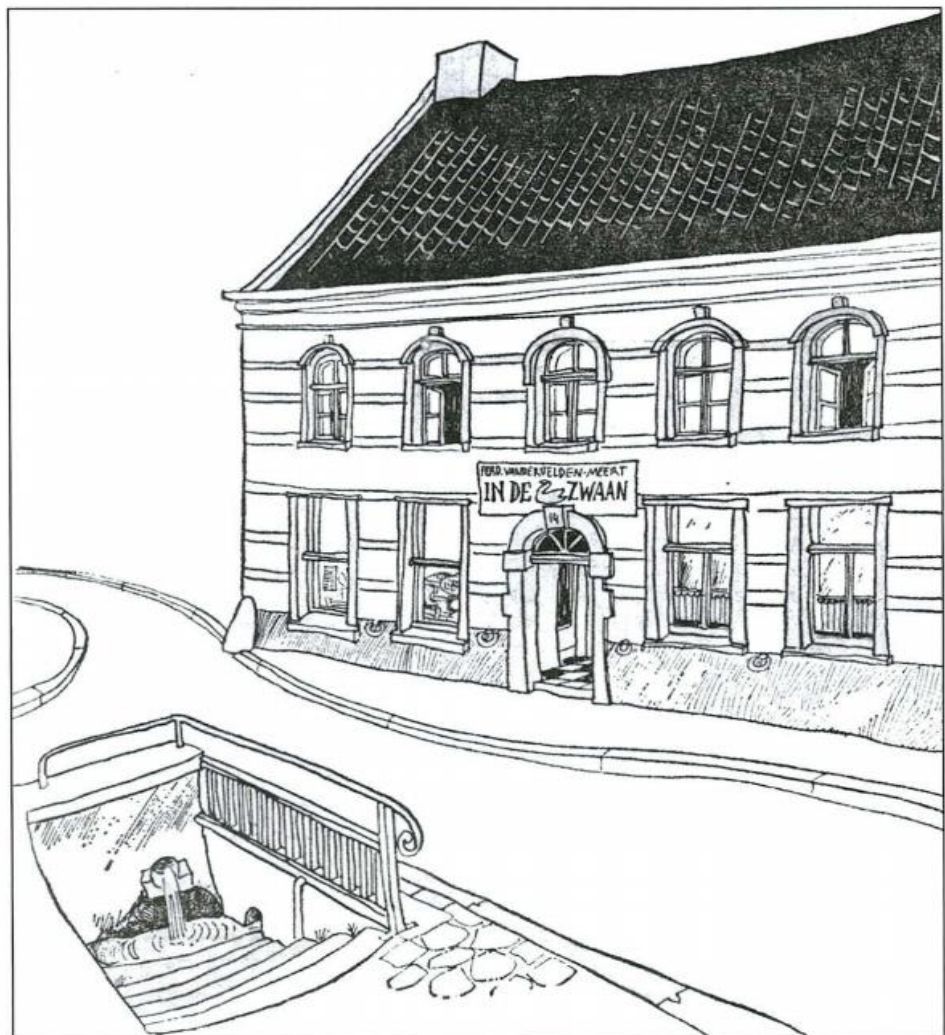
Zie ook: Races en renners "Koersen en coureurs" door Jan Brassine in: "En het dorp zal duren..." nr. 19, juli-september 2003, pg. 37-39.

Eerst komt de Pastoor Bolsstraat aan de beurt.

Op nummer 2 bevond zich het café: "**A la Ville de Hal. Estaminet. A. Borremans-Vandenbosch. Bourrelier**" [1] van gareelmaker Albert Borremans en zijn vrouw Cornelia Vanden Bosch.

Op nummer 14 staat nog altijd het gebouw "**De Zwaan**" [2], gebouwd tijdens de tweede helft van de 16de eeuw, voorheen eigendom van de familie Vandervelden(1).

Aan de overkant in het nummer 5, hield Pierre Demunter, meester schoenmaker, er met zijn vrouw Marie Theresia Balieu, een café, het latere "**Café des Sports**" [3], waarvan de uitbaters waren: Jef Wauters(2) en zijn vrouw Yvonne Blanckaert. Hij was kampioen van België bij de beroepsrenners in 1929 en 1930. Later stond Emile Daems(3), eveneens een groot wielrenner, hier achter de toeg.

1969 - De afspanning In de Zwaan. Vooraan de bron. (Tekening van Steven).

1 / 3 / 5

1925 - Rechts de herberg "A la Ville de Hal" van Albert Borremans en Cornelia Vandebosch. Hij was zadelmaker en afkomstig uit Halle, vandaar de naam van de herberg. Hun zoon Emiel was later hoofdonderwijzer in Beersel. Links de herberg waar schrijnwerker Pierre Demunter en zijn vrouw Marie Theresia Balueu woonden. Later was hier het "Café des Sports", waar eerst Jef Wauters en daarna Emiel Daems, beiden gekende wielrenners, de zaak lieten floreren. Achteraan de herberg "Au Cornet - In den Hoorn".

3

1930 - Jef Wauters in het Sportpaleis in Brussel. Links achter Jef (met snorretje) staat Jaak Wauters, Jef's vader.

3

Emiel Daems met zijn gekende gulle lach in de Belgische trui tijdens zijn glorieperiode.

(3) Emile Daems, geboren in Genval 4 april 1938. Winnaar van de Ronde van Lombardije in 1960, Milaan-San-Remo in 1962, Parijs-Roubaix in 1963, van 4 ritten in de Ronde van Frankrijk en 2 ritten in de Ronde van Italië. Won als beroepsrenner in totaal 55 wedstrijden en ritten.

Een zonnige zondagnamiddag aan de herberg De Alsebloem. De uitbaters waren Jan Struelens, een stukadoor uit Braine-l'Alleud, en Joanna Maria Denayer uit Alseberg. De ijsjeskast staat klaar op de stoep. Nu nog de klanten...

De naamsveranderingen van deze herberg:

4

"A la Fontaine d' Alseberg. F. Wijns-Renard"

4

Onder: "In de Witte Pen" Herberg - Seb. Leemans-Liebert"

4

4

4

Linksboven: Café Sportvriend - Pierre Zelck - Vandenhove - Bij de welbekende jonge renner ROBIC". (Zijn figuur, klein van gestalte, en zijn kwaliteiten, uitstekend in het klimwerk, deden denken aan de bekende Franse renner Jean Robic) Rechtsboven: Wielrenner Hector Zelck, alias Robic, na één van zijn overwinningen bij de liefhebbers. In 1963 werd hij kampioen van Brabant.

Daarnaast, op het huisnummer 9, het café dat de meeste naamsveranderingen heeft gekend: **"In de Alsebloem"** van het echtpaar Jozef Streulens en Joanna Maria Denayer. **"A la Fontaine d' Alseberg"** F. Wijns-Renard", **"In de Witte Pen"** bij Sebataiaan Leemans en Ludovica Liebert, **"Café Sportvriend. Pierre Zelck-Vandenhove - Bij de Welbekende Jonge Renner Robic"**, **"Le Malumute"** (1988), **"De Misterie"** (1991) en **"In de Bron"** [4] (zie prentkaarten hiernaast en hierboven).

Op nummer 13: het vroegere restaurant **"In de Koning van Spanje"** [5] van Louis Adriaenssens, dat eerder nog **"De Kroon"** heette en vóór W.O. I zijn deuren sloot, maar dat even vóór W.O. II door Adolf Adriaenssens en Maria Anna De Decker (dochter van de Suisse) werd heropend en herdoopt in: **"Au St.-Victor"**.

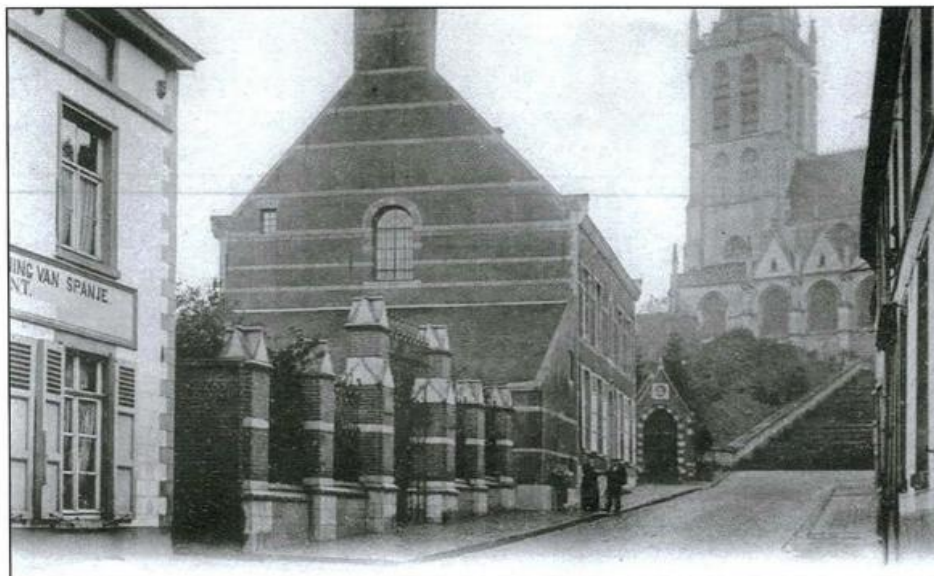
In deze herberg had de biljartvereniging "Krijt op Tijd" een onderkomen.

5

De biljartclub "Krijt op Tijd" had haar vaste stek in de herberg "Sint-Victor" bij Dolf Adriaenssens (zie namen links van de afbeelding).

Links naast de ingang van Sint-Victor zien we een fragment van de gevel van de herberg "In de Koning van Spanje" van Louis Adriaenssens.

23 april 1939 - begrafenis van Jan Vandervelden, herbergier in "De Zwaan" en koopman van bier. De gevel is bedekt met een zwarte doek, toen nog een veralgemeend gebruik. Rechts de herberg "Au St-Victor" bij Hubert Adolphe Adriaenssens (Dolf genoemd), houtbewerker en Maria Anne De Decker. De vader van Dolf, Louis Adriaenssens, bouwde ondermeer "De Hoorn" en "De Alsebloem".

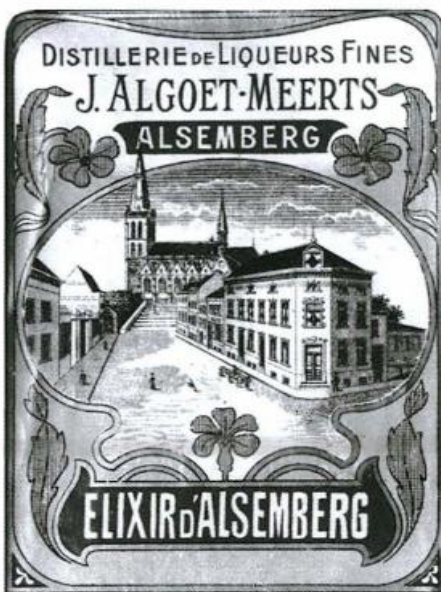
In de zomer kon je hier terecht op het stoep-terras. Vlnr.: Maria (Germaine) Coppens, Yvonne Adriaenssens (dochter van de waard), Marie-Jeanne Fellemans en Lucette Crabeels.

Aan de overzijde van "De Zwaan", bij het begin van de Vanderveldenlaan in het nummer 16, hebben we **"De Vissers"** (*) [6], dat rond de eeuwwisseling behoorde aan Jozef Algoet en Ludovica Meerts, "Distilateur de l'Elixir d'Alseberg (Médaille d'or)" en **"Au Cornet - In den Hoorn"** heette. Ludovica was ook winkelierster en zette, na het overlijden van Jozef in 1913, de zaak verder tot ze in 1928 naar Leuven verhuisde. Nadien waren J. Testaert-Desmedt de uitbaters, en nog later: Deconinck-Van Aerden opgevolgd door: Pieter Dehaes-Deconinck.

6

Afbeelding hierboven: 1900 - Het café Restaurant "Au Cornet - In den Hoorn" van Jozef Algoet en Ludovica Meerts. Rechts de herberg "In de Zwaan". Tussen beide herbergen: de Vanderveldenlaan, ook de Dreef genoemd. Naast de stokerij bemerken we de Molenbeek.

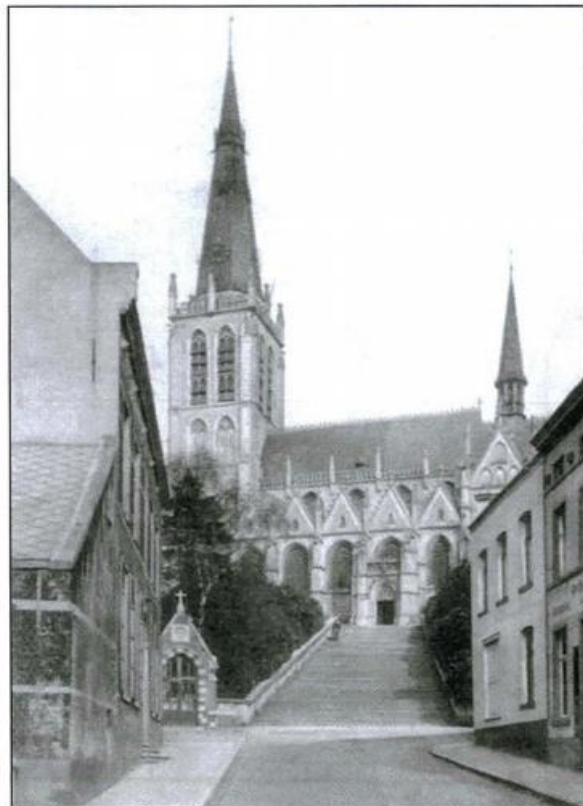
6

Links: Kunstig uitgewerkt etiket van de "Elixir d' Alseberg"

6

Uiterst links de snoep- en specerijenwinkel van Malvina Boelpaep, in het midden de likeurwinkel waar Ludovica Meerts achter de toog stond en op de hoek de herberg "In den Hoorn". Het gebouw achteraan rechts is de alcoholstokerij waar "Elixir d' Alseberg" gemaakt werd. Vooraan links: de toegang naar de bron.

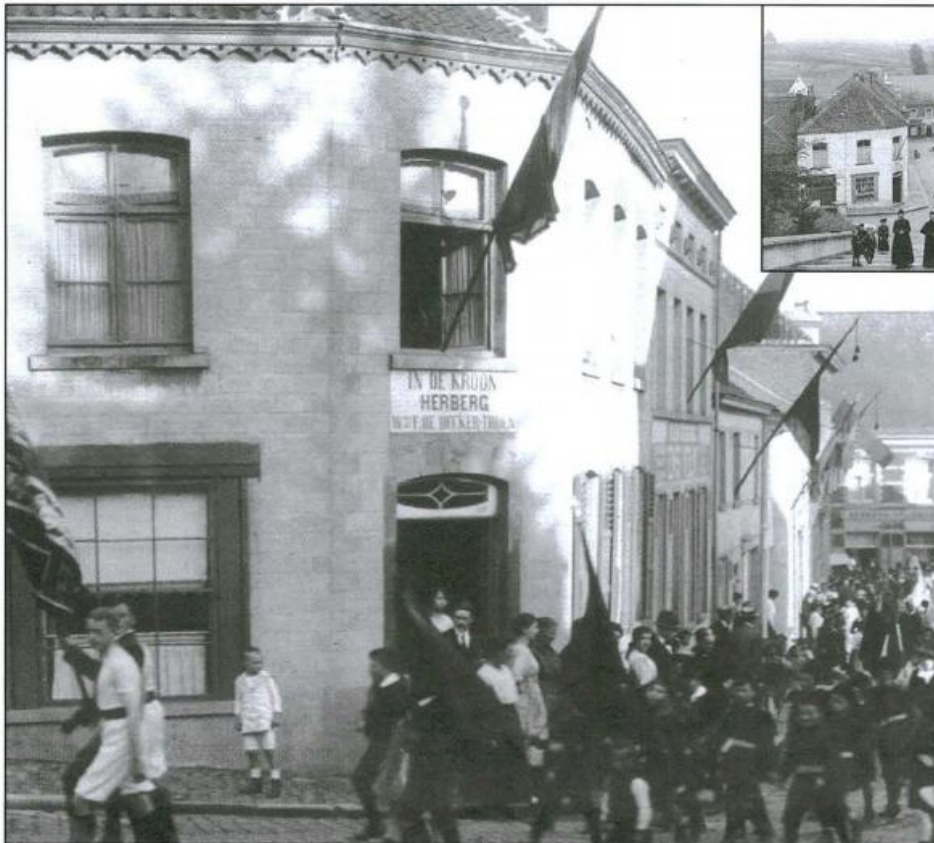

10

Op deze prentkaart zien we nog een deel van de gevel en het uithangbord van de herberg "In de Gulden Duif".

Nu volgen een reeks herbergen waarvan de namen alleen nog te herkennen zijn op oude foto's en prentbriefkaarten:

- **"De Drie Koppen"** [7] in het nummer 22;
- de herberg van Jan Frans Meerts en Colette Deridder [8] in het nummer 34;
- de herberg van Barbara Simeons de weduwe van Pierre Barry [9] in het nummer 38;
- **"In de Gulden Duif"** [10] bij Jules Deneyer, beenhouwer en herbergier, en bij Viginie Blijkers, zijn echtgenote. Hun dochter Francisca huwde later met Paul Vanderelden uit de Zwaan (zie [2]). Voorheen was deze herberg bekend onder de naam **"In den Ouden Keizer"**;
- **"Bij de Suisse"** [11], Bolsstraat nummer 44, van (Jan) Frans De Decker, schrijnwerker en kerkbaljuw. Na diens overlijden in 1915 werd ze door zijn weduwe Marie Thoen herdoopt met de naam **"In de Kroon. Herberg. Wwe F. De Decker-Thoen"**.

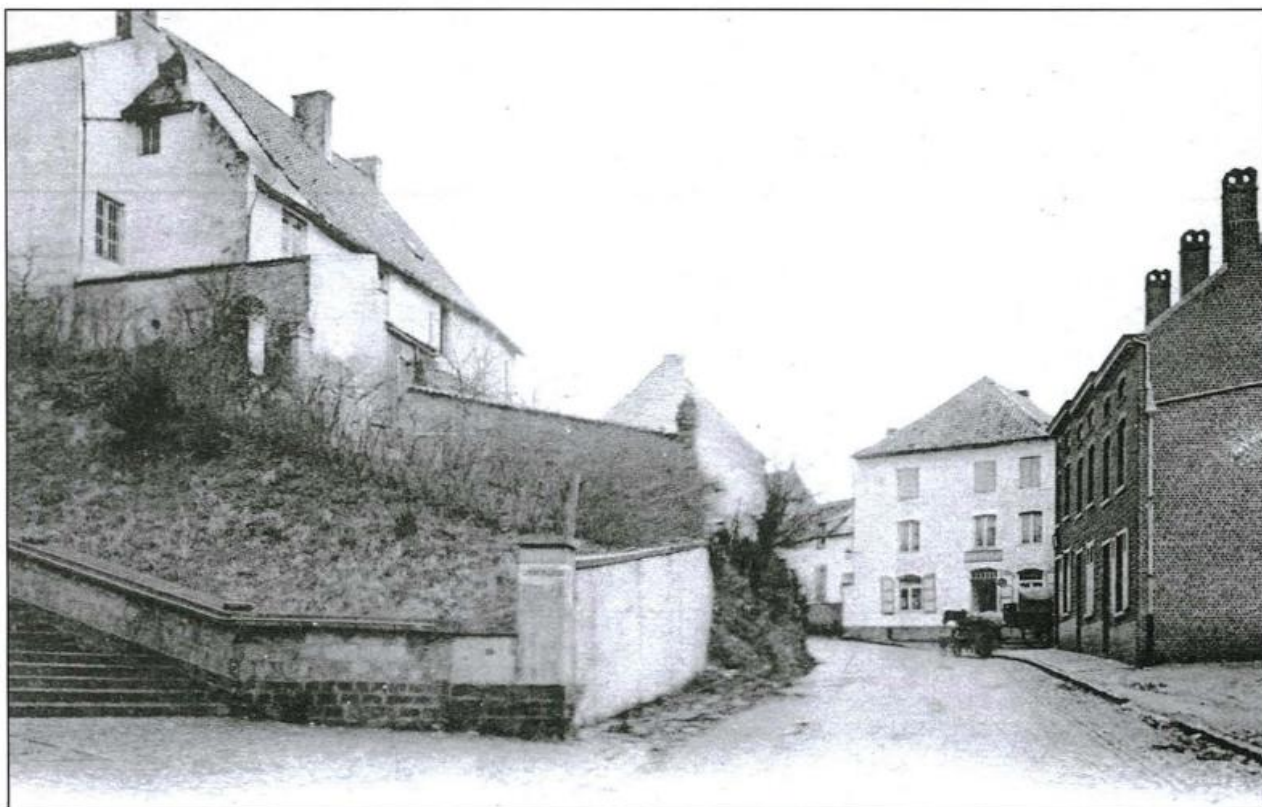
Prentkaart van 1909 met onderaan de grote kerktrappen de herberg "Bij de Suisse".

Een optocht van de leerlingen van Sint-Victor stapt voorbij "In de Kroon" van Marie Thoen (Wwe Frans De Decker).

Naast de pastorie, in het nummer 19, op de plaats van de tuin vóór de monumentale ingang van het Sint-Victorinstituut, stond tot in 1897 een gebouw waar de Broeders van Onze-Lieve-Vrouw van Barmhartigheid in 1861 hun intrek hadden genomen. Oorspronkelijk was het de herberg "**De Drie Koningen**" [12] die in 1532 ook "**Het Schuttershuis**" heette, omdat "De Gilde van Onze Lieve Vrouwen" er haar lokaal had.

Een nog ouder gebouw dat rond dezelfde tijd als het vorige werd gesloopt was "**De Ster**" [13], nummers 60 en 62. Het was tegelijkertijd een afspanning, een herberg en een hofstede, en het dagtekende uit 1380. Het droeg achtereenvolgens de namen: "**De Drie Koningen**", "**De Hert**", "**De Blijck**", opnieuw "**De Hert**" en "**De Ster**".

Aan de andere kant van de baan bevond zich in het nummer 29 "**De Helle**" [14], een kleine kroeg die zijn naam wellicht symbolisch droeg, wanneer men zijn ligging vergelijkt met het niveau van de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Later werd "**De Helle**" "**De Lelie**" genoemd, maar in de Franse Tijd diende de naamsverwisseling ongedaan gemaakt, want de revolutionairen steigerden bij het horen van koninklijke zinnebeelden... Dus weer "**De Helle**", waarvan het uithangbord nog zichtbaar was boven de voordeur, na W.O. II.

13/14

Het huis met de witte gevel, centraal op de foto, was eertijds de herberg "In de Ster". Het huis aan de overkant van de straat, waarvan we alleen maar de witte zijgevel zien, was de herberg "De Helle".

Het nummer 68, het huidige dienstencentrum van het A.C.W., was vroeger de herberg "**Concordia**" [15], uitgebaat door Petrus Raes en Joanna Lots. Het was toen het lokaal van de parochiale verenigingen. Oudere benamingen waren: "**Au Lion Belge**" en "**Sint-Franciscus**".

We verlaten even de Pastoor Bolsstraat voor een sprongetje naar links en daarna één naar rechts.

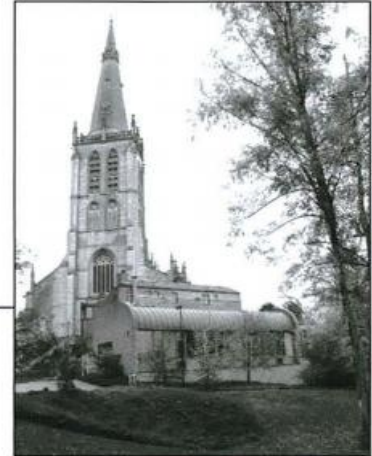
Links wandelen we rond de Hertogelijke Kerk en blijven staan vóór de smalle deur van de sacristie. We bemerken er dichtbij een nieuwbouw, die het in 1998 gesloopte kosterhuis met winkeltje vervangt. De kerkdienaar verkocht er kaarsen, prentbriefkaarten en souvenirs. In de 16de eeuw bevond er zich een goed beklante herberg: "**De Engel**" [16], want de eigenaars konden zich de hulp van een meid permitteren!

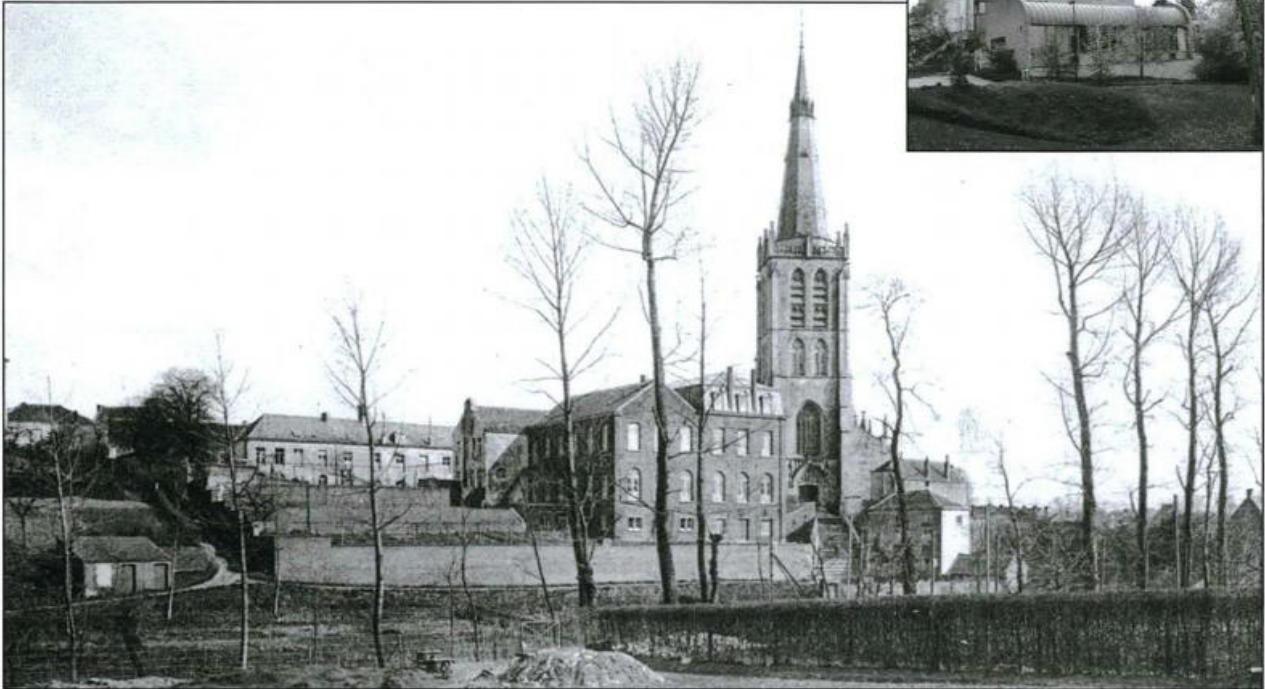
15

De herberg "Concordia" in de Pastoor Bolsstraat.

Verder, beneden de kleine kerktrappen, vinden we de nieuwe zaal "**De Moriaan**" [17]. Hij staat gedeeltelijk op de plaats van de afgebroken woning van Lena, de stoelenzetter, en haar man, Tôr Goedefroot. Reeds in de 16de eeuw was het huis bekend als: "**De Moriaan**" of "**Het Moriaanshoofd**".

17

17

Het gebouw onderaan de kerktoren, met de witte zijgevel, is de Moriaan (of Moriaanshoofd). De inzet boven rechts is een foto van het huidige Parochiecentrum "De Moriaan". Het gebouwtje, onderaan links, deed tot 1893 dienst als dodenhuisje.

Na onze wandeling rond de kerk steken we de hoofdstraat over en beklimmen de steile helling van de Oude Postweg. Naast het oude gemeentehuis, in het nummer 3, moeten zich lang geleden, aan de linkerzijde, "**De Grote Sleutel**" [18] (of Schotel) en aan de rechterzijde, in het nummer 5, "**De Kleine Sleutel**" [19] hebben bevonden.

Aan de overzijde, in nummer 2, hield Sooike Fastenakels zijn herbergje [20], maar dat was lang voor onze tijd !

Eer we het eind van de Pastoor Bolsstraat bereiken, brengen we nog een kort bezoek aan zeven verdwenen drankhuizen.

Rechts "**In Hertog Jan III**" [21] (nr. 70 en 72) herberg van Henri Gustaaf. Demunter en Maria Irma Cornelia De Regge, jarenlang het lokaal van de Koninklijke Fanfare "**Laurier-Chêne**"(4),

(4) Enkele maanden geleden heeft het Heemkundig Genootschap de eerste vlag van deze fanfaremaatschappij uit privébezit kunnen aankopen.

De herberg "In Hertog Jan III - Herberg - P. J. Demunter- Wijns - Schilder".
Wat verderop, aan de wegsplitsing: "In het Lam".

23

Ontmoeting van herbergiers en bierstekers. Vlnr.: biersteker Petrus Vandervelden uit Beersel, Jan Vandervelden, bierhandelaar van de Zwaan en Jan Baptist Demunter, cafébaas van "Bij den Ouden Tuba".

"**Au Grand Salon**" [22] (nr. 82) uitgebaat door Jan Baptist Tordeur en zijn vrouw Maria Theresia Ludovica Demunter; het gewezen lokaal van de Koninklijke Toneelkring "De Alsembloem",

[23] "**Bij den Ouden Tuba**" (nr. 84) uitgebaat door Jan Baptist Demunter (alias Titte Man) en Joanna Maria Magdalena Flon.

Aan de linkse straatkant "**Au Mouton - In het Lam**" [24], het lokaal van de Brusselse slaggers tijdens hun jaarlijkse bedevaart naar Onze-Lieve-Vrouw (5). Later was het een bakkerij.

In de nummers 53 - 55: "**De Rode Poort**" [25] uitgebaat door E. Wijns. Deze hoeve uit de 16de eeuw werd door architect Jaak Albert tot een herenhuis herbouwd. In tijden van oorlog en bezetting vond het beeld van O.-L.-Vrouw er een veilig onderkomen.

(5) Zie ook "En het dorp zal duren..." nr. 3, augustus 1999, Hugo Partous - "Ludieke Mariadevotie, vaantjes en pistolets...", pg. 137 tot 141.

24

De herberg "Au Mouton". Onder het uithangbord staat "BOUCHER". Het verband met de Brusselse slagers is duidelijk. Later was het een bakkerij.

41

25

De herberg "De Rode Poort". In 1954 kwam het gezin van Constant Theys en Maria Ghysels er wonen, maar toen was er al lang geen sprake meer van een herberg. (Zie ook: "En het dorp zal duren..." nr. 38, april-juni 2008.)

Verder in nummer 81: **"In de Rust op den Berg"** [26] van P. De Ridder en in nummer 107 **"De Groene Jager"** [27] van F. Schoukens, en later: Joannes Josephus Vandenbosch en zijn vrouw Ida Smulders.

Onze tweede tocht voert ons van de zuid- naar de noordgrens van onze gemeente.

Op nummer 2, Steenweg naar Halle, hield tot voor kort, de **"President"** [28] de deuren van zijn gelagzaal voor de klanten open. Een vorige benaming was **"The Pickring"**. De eerste naam, in 1938, luidde **"Au Trotteur"**. De eigenaar Floribert Danis, gehuwd met Catharina Mosselmans, was een liefhebber van driers en bezat een fokkerij van die paarden. In de jaren vijftig werd **"Au Trotteur"** vervangen door **"De Wielrenner"**. Willy Danis, de oudste zoon van de waard, onderscheidde zich in die tijd als een succesrijk renner. Een halve eeuw vroeger was Floribert Danis, veekoopman uit Wallonië, grootvader van de vorige Floribert, zich in Alsemberg komen vestigen.

Op nummer 18 aan de Steenweg naar Eigenbrakel opende hij een "estaminet", en noemde het **"Au Repos des Wallons"** [29].

28/ 29

Uiterst links: het mooie hoekhuis van de herberg **"Au Trotteur"**. Later was hier de herberg **"De Wielrenner"** gevestigd, uitgebaat door wielrenner Willy Danis. Het kleine witte huisje (rechts van het hoekhuis) is de herberg **"Au Repos des Wallons"** (zie ook de volgende afbeelding).

29

De herberg "Au Repos Des Wallons" van Floribert Danis, handelaar in vee.

Op nummer 12 - ietwat lager dus - woonde schoenmaker Emiel Begaeres die gehuwd was met Joanna Ophals. Hij hield een schoenwinkel en ook een café, zaken die hij reeds vóór 1930 sloot [30].

Op het Winderickxplein houden we viermaal halt. Op de plaats van het restaurant "**Paskalides**", opvolger van "**Drie onder een Dak**" en van "**'t Hof**", konden de Alsebergenaren vroeger voor hun loodgieterij terecht bij Emiel Degelas en Maria Mosselmans, die er het "**Café du Centre**" [31] uitbaatte. Wat verder,

31/ 32

Het huis met de witte gevel (onder de kerktoren) is het café du Centre, nu het Grieks restaurant "Paskalides". In het huis vooraan uiterst rechts is nu de herberg "In de Voetbal" gevestigd.

31

De Herberg "In de Voetbal". Aan het zomerterras staat cafébaas Michel Lonbois.

op nummer 8, kan de dorst nog steeds geleest worden in **"In de Voetbal"** (*) [32] bij Michel Lonbois en Maryse Dehaes. Vóór W.O. I had Jéróom Smulders daar zijn smidse met herberg.

Tussen de twee wereldoorlogen had H. Vandenbosch op nummer 19 een herberg zonder uithangbord [33], een kruidenierszaak en kolenhandel.

Nummer 25 heeft een hogere ouderdom en een langere geschiedenis. Samen met de belendende nieuwe gebouwen vervangt het een zeventiende-eeuws gebouwencomplex dat bestond uit een hofstede, een brouwerij en herberg met de naam **"In Nijvele"** [34]. Het stond aan de hoek van de weg die leidt naar het Waalse stadje met dezelfde naam. "Die brouwerij bestond daar nog omstreeks 1860" schrijft Constant Theys.

31

De Herberg met smidse van Jéróom Smulders, hoefsmid omstreeks 1905. De naam van de herberg hebben we niet kunnen achterhalen. Uiterst links (gekniel): Jan Frans Goyvaerts, knecht, die in 1906 trouwde met de weduwe van Jéróom. De derde van links (in hemdsmouwen) is Jéróom Smulders.

34/ 35

Links "A la Vue Royale" van het echtpaar Van Puyvelde-Van Aerden. Rechts de herberg zonder naam van meester-vloerder Petrus Vastiau.

34

Café "White Star Leopold" de thuishaven van de kaatsploeg "White Star".

Een paar tientallen jaren later werden de echtelieden Firmin Raes, een schrijnwerker uit Braine-l'Alleud, en Joanna Mommens eigenaars van het huizenblok en runden er met hun acht kinderen een schrijnwerkerij, een wasserij, een winkel en... een herberg. Deze hebben we omstreeks 1930 nog gekend toen hij "**A la Vue Royale**" [34] noemde, en uitgebaat werd door Frans van Puyvelde en Sabina Van Aerden. Nog later werd die "**White Star Leopold**" [34] genoemd (B. Vandenhouden-Deville), en was het de vaste stek van de plaatselijke kaatsploeg "White Star".

De Brusselsesteenweg begint met een café zonder naam [35], dat van metser-vloerder Petrus Vastiau en zijn vrouw Mathilde Lots. Het volgende, op nr. 7-9, droeg de Franse benaming **"Au Repos de la Ceinture"** [36]. Meubelmaker Pierre Berghmans en zijn vrouw Maria Anna Swaelens baatten het uit. Blijkbaar moeten onze voorvaderen vaak moe geweest zijn!

36

De Mariaprocessie langs de Brusselsesteenweg. Het huis waar de vlag uitsteekt is de herberg "Au Repos de la Ceinture".

37

De versierde herberg "Au Bon Coin". In het midden zit Ferdinand Wastiau met in de schoot zijn gereedschappen. De datum 1891 zit verborgen in de leuze boven de zijgevel. HEEL 'T HUISGEZIN JUICHT HIER WAARLIJK VERHEUGD BIJ DEZE PLECHTIGHEID. (D=500, C=100, L=50, V of U=5, W=2x5, I of J=1).

Achteraan links de herberg "Au bon Coin". Rechts, waar de vlag uitsteekt, de herberg "In 't Kasteel". Foto genomen ter hoogte van "De Zwaan" (links), tijdens de optocht van de leerlingen van het Scheppersinstituut in 1911.

Bij de ingang van de Dam werd een twintigtal jaren geleden een oud handelshuisje gesloopt dat vóór 1900 was bewoond door het echtpaar Ferdinand Wastiau en Marianne Vandenplas. Hij was metser en zij de herbergierster van "**Au Bon Coin**" [37].

Op nummer 25 stond de herberg van Guillaume Bergmans en zijn vrouw Barbara Amelia Heymans "**In 't Kasteel**" [38]. Naar het schijnt werd die naam gekozen omdat het huis zou zijn gebouwd met stenen, afkomstig van de afbraak van het waterkasteeltje bij het Winderickxplein. Een vroegere naam van het goed was "**De Balans**".

De herberg "In 't Kasteel" uitgebaat door Guillaume Bergmans.

Rechterover, op nummer 10, bevond zich de herberg van Henri Verheven en zijn vrouw Rosalie Degreef [39]. Hij stond op de hoek van de vroegere Schoolstraat die vóór W.O. II een deel werd van de nieuwe aan te leggen Brusselsesteenweg. Tot op het punt waar deze in de Alsebergsteenweg verandert, is geen enkel dranklokaal meer te vinden. Wel villa's, garages en benzinestations. De moderne tijd...

41

In dit huis vond de "nieuwe" herberg "In de Keizer" onderdak. De naam "In de Keizer" staat in verband met de boogschuttervereniging die er gevestigd was. Wie driemaal de koningsvogel schoot was "Keizer".

In 1921 diende "**In de Keizer**" [40] te verdwijnen om plaats te maken voor de ingang (nummer 1046) van het kasteel Rondendbos, ons huidig gemeentehuis. Het gebouw uit de 18de eeuw was het lokaal van de Koninklijke Boogschuttersvereniging "**De Ware Vrienden**", gesticht in 1871. De maatschappij koos als nieuwe zetel het reeds vermelde estaminet "*Au Repos des Wallons*" aan de Steenweg naar Eigenbrakel. Diametraal tegenover "**In de Keizer**" kwam later een nieuwe "**In de Keizer**" [41] (nummer 1017) waarvan Karel Nonneman en Madeleine Zeghers de laatste uitbaters waren.

Het fraaie, nu gesloten, restaurant "**'t Hoogveld**" (nummer 1057), vroeger een gewone herberg, krijgt het volgnummer [42].

Daarna komt "**De Zwarte Kat**" [43] (nummer 1073), een taverne-restaurant, ook een zaak waar je eertijds een lekker pintje kon drinken. Nu is hier het Italiaanse eetcafé "**Pastaga**" (*) gevestigd.

42

43

Links het inmiddels gesloten restaurant "Ferme 't Hoogveld" en rechts het eetcafé "Pastaga"

Alvorens de grens van de deelgemeente Beersel te bereiken moeten we eerst nog voorbij het vroegere [44] **"In de Engel"** (nr. 1084) van Karel Coppens en Clara Michiels. Later waren zoon Jef Coppens en zijn echtgenote Jeanne Bols er gevestigd. Hier liet de auteur Ernest Claes de slaggers uit Brussel vergaderen, met die uit de omliggende dorpen, in de tijd toen ze nog *"in plechtige bedevaart naar Ons Lieve-Vrouwke van Alseberg trokken ..."*.

49

44

Aan de ingang van het café "In den Engel" van Jef Coppens en Marguerite Verstraeten. Vooraan zittend vlnr.: Jef Coppens (cafébaas), Maria Coppens, Sus Bols, Emerence Bols en Louis Verstraeten uit Antwerpen. Op de tweede rij herkent men Marguerite de echtgenote van Louis, Marie-Henriette Bols, ?, Jeanne Bols (staande). (De andere personen werden niet herkend).

47

De herberg "In de Dreef" omstreeks 1900. Achter het huis bevond zich - naast het atelier - ook een zaagput, waar boomstammen tot planken werden gezaagd. Voor de deur staan Marie Vandenbosch, Rosalie Dandoy (de waardin), Julia Danis en Jef Vandenbosch (de zoon).

50

47

Onderaan: de hele buurt verzamelt voor een gelegenhidsfoto aan de herberg "In de Dreef". De rondbuikige man (links) is niemand minder dan Jan Vandervelden, de cafébaas van "De Zwaan".

We keren terug naar de dorpskom en nemen een omweggetje. Via de Beukenbosstraat bereiken we de Onze-Lieve-Vrouwestraat, waar vroeger op nummer 106, tussen de Grote Kapel en de ingang van het kerkhof, een herberg enige afleiding bood [45]. In feite was het een villa met een brede stenen trap die toegang verleende tot de gelagzaal. In de tuin stonden tafeltjes met zonneschermen, die een frisse aanblik gaven.

We wandelen nu van het centrum van Alseberg naar dat van Rode en volgen de Vanderveldenlaan, in de volksmond nog altijd "De Dreef" genoemd. Maar eerst nog een kort, vluchtig bezoekje in de Boonstraat aan het vroegere eigendom, nummers 5 en 7, van meubelmaker Nikolaas Boon, die tabakswinkel en herberg [46] hield en waar op zaterdag- en zondagmorgen werd geknipt en geschoren (6).

Terug naar de Vanderveldenlaan, waar zich op de hoek met de Boonstraat, de herberg "**In de Dreef**" [47] van wagenmaker Hendrik Vandebosch en zijn echtgenote Rosalie Dandoy bevond.

Een paar huizen verder, op nummer 18, woonden bakker Alfons Decoen en Maria Anna Dewindt. Zij hadden er een goed beklante bakkerij- en specerijwinkel, samen met het café "**In den Nachtegaal**" [48].

(6) Zie ook "En het dorp zal duren..." nr. 42, april-juni 2009, "Bekende en minder bekende personen die in Beersel door een straatnaam herinnerd worden", pg 12 en 13.

Foto vóór de herberg met bakkerij "In den Nachtegaal" van Alfons Decoen (tweede van links). De man in burgerpak midden op de foto is architect Jaak Albert.

De herberg "In de Vlasbloem" (links) is te herkennen aan de uitstekende gevel. Aan de overkant (witte gevel) bevond zich de herberg "In den Vlaamschen Leeuw".

Wat verder dan "In den Vlaamschen Leeuw" bevond zich de herberg "In de Nieuwen Toren" van Joannes Ferdinandus Wastiau en Maria Anna Catharina Vandenplas.

Vlakbij in huis nummer 24 - destijds daarnaast - maakte en herstelde Jan-Baptist Sleewagen schoenen. Hij was gehuwd met Joana Maria Philippina Hollemans. Hij had, zoals iedere ambachtsman van naam, een herberg die eerst **"De Zeven Fonteynen"** heette en daarna werd herdoopt **"In den Vlaamschen Leeuw"** [49] (7). De overbuur van Fons en Tist was de reeds vernoemde architect Jaak Albert, die er met zijn vrouw Maria Wouters in hun herberg **"In de Vlasbloem"** [50] (nummer 13) toekomstige huiseigenaars ontving.

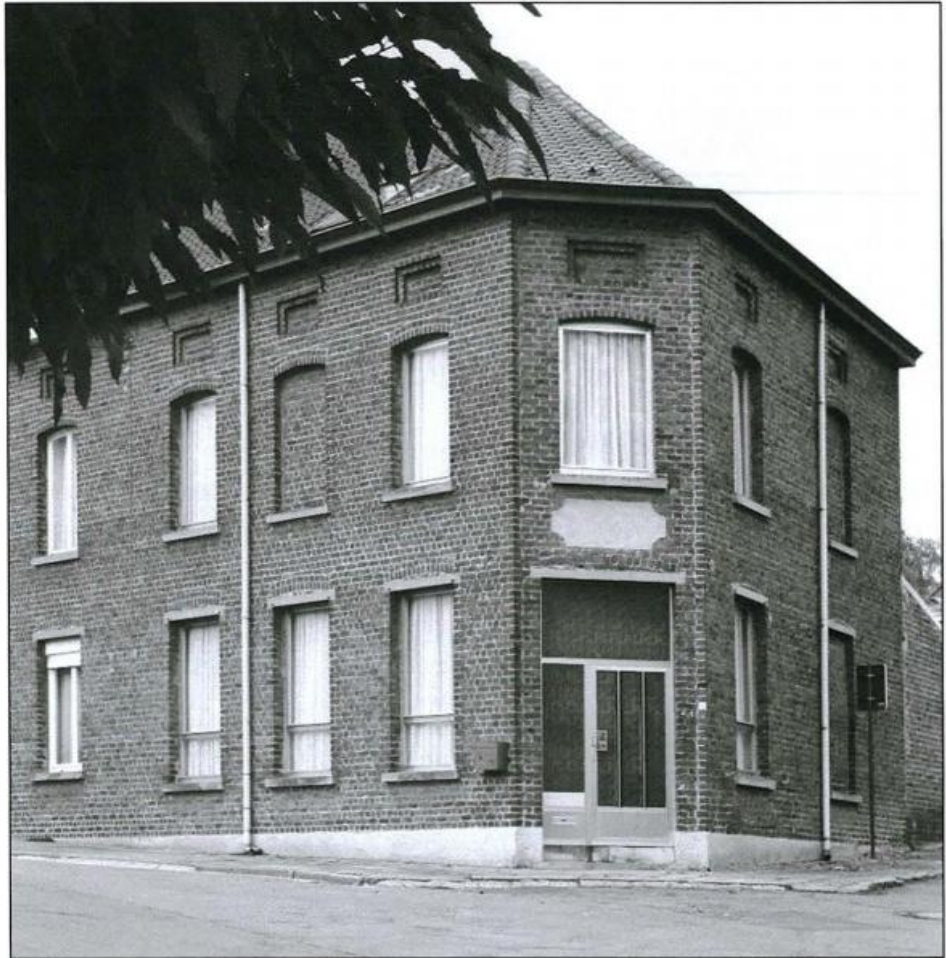
Een eind verder, aan de rechterkant, op nummer 62, de nieuwe herberg van Ferdinand Wastiau en Maria Anna Catharina Vandenplas, die de vorige **"Au Bon Coin"** [37] verving. De volledige tekst van het uithangbord luidde aldus: **"In den Nieuwen Toren. F. Wastiau-Vandenplas. Meester-Metser. Plaveien. Koopman van Kalk, Ciment, Enz"** [51]. Zijn zoon, likeurhandelaar Jan Baptist Vastiau en zijn vrouw Catharina Swaelens, namen de herberg over, maar lieten er geen benaming aanbrengen.

Het laatste café, Kruisdreef 1, was eigendom van G. Vastiau-Hauwaert en heette **"A la Belle Vue des Blanchisseries"** [52]. Van in de gelagzaal had de klant inderdaad een gezicht op de twee wasserijen die A. Popleu op het eind van de 19de eeuw aan de overkant kort na elkaar had laten bouwen.

(7) Zie: "Een verdwenen Alsebergse herberg" door Stefaan Killens in "En het dorp zal duren..." nr 2 januari 1999.

De herberg "A la Belle Vue des Blanchisseries" in de Vanderveldenlaan, op de grens met Sint-Genesius-Rode.

53

In dit hoekhuis (hoek van de Waterpoelstraat en de Jan Baptist Vandenboschstraat) was het café, met duivenvereniging, "Witte Pen" ondergebracht.

De Franstalige naam werd vervangen door "**In de Halve Dreef**" nadat Henri Tordeur en Jeanne De Busscher de nieuwe uitbaters van de zaak waren geworden.

De aanwezigheid van een groot aantal frisse, Nederlandstalige opschriften in Alsemberg is niet helemaal toevallig. Naar het schijnt zou het Vlaams Academiëlid, Pastoor Jan Bols, ervoor gezorgd hebben dat de waarden, bij het zoeken naar een originele titel, zich zouden hebben laten inspireren door een embleem in hun moedertaal. Er resten ons nog drie aangename tochten doorheen het golvende landschap van ons woongebied: de eerste naar de Elsemheide, de volgende naar de Achterlap, de laatste naar Heidebroek.

We begeven ons eerst naar het Wit Kapelleke en vinden daar op nummer 1 van de Waterpoelstraat de plaats van de eerste "**Witte Pen**" [53], voorloper van het onder [4] besproken item.

We volgen de Jan Baptist Vandenboschstraat tot aan het Lindkensplein. Daar stonden, tot vóór een paar tientallen jaren enkele

gebouwen, waaronder **"In de Groene Jager"** [54] van Louis Beelen en Sabina Verheven. Bij de aanleg van de Grootbosstraat diende het hele huizenblok te verdwijnen.

Niet ver daarvandaan, op de hoek van de Wolfpoort- en van de J.-B. Woutersstraat, blijven nog enkele bijgebouwen over van de gedeeltelijk gesloopte boerderij van F. Van Craenenbroeck. Eertijds was er ook daar een herberg. [55]

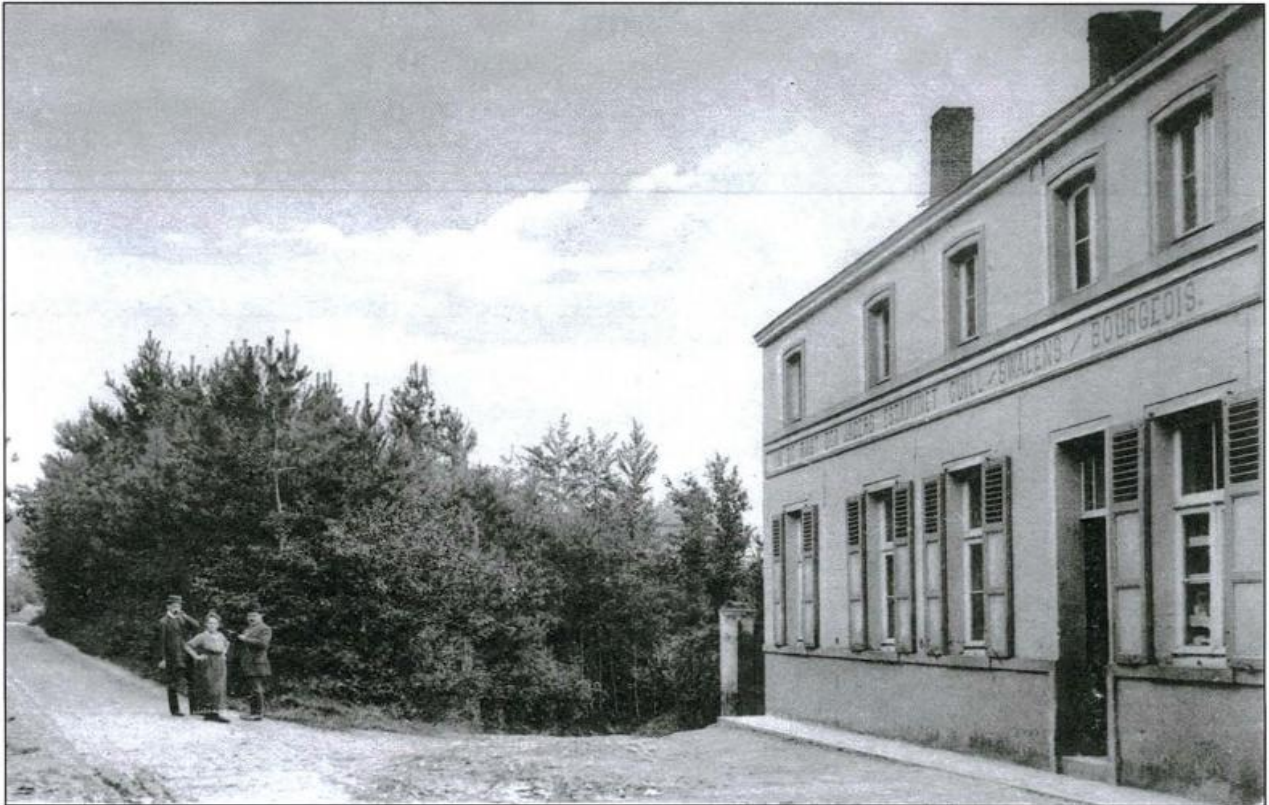
In de Jan Baptist Woutersstraat zelf tenslotte stonden er vroeger twee gezellige buurtcafés: **"Het Sportpaleis"** [56] van Jan Baptist Verheven en Theresia Decuyper (nr. 23 en 25) en, een heel eind lager, **"In de Kolonie"** [57] (nr. 116) van Jozef Denayer en Petronilla Vanderelst, die er een kegelbaan hadden aangelegd.

De tweede voettocht leidt ons naar de omgeving van het Georges Brugmann-Instituut aan de Sanatoriumstraat. Voordat we het grote gebouw bereiken stappen we langs het **"Café Laiterie. A la Vue du Sanatorium"** [58] (nr. 154).

Links, voorbij het Instituut, op nr. 193, het vroegere **"Café. Laiterie. Restaurant. Hôtel. Au Repos des Chasseurs"** [59] dat vóór en na W.O. II kon bogen op een goed cliënteel, waaronder veel wandelaars uit de streek en uit de hoofdstad.

"Café Laiterie. A la Vue du Sanatorium", in de volksmond "Bij Prins". Op de voorgrond de bakstenen watertoren van het Sanatorium Georges Brugmann. In de verte de hoofdingang van het sanatorium.

"In de Rust der Jagers - Estaminet - Guil / Swalens / Bourgeois" - foto gemaakt omstreeks 1910.

Later werd het gebouw opgetrokken. Toeristen konden hier een kamer huren en zo langer van een landelijke uitstap genieten. Toen was een uitstap naar "den buiten" nog een deugddoende en heilzame onderneming.

Vóór de Eerste Wereldoorlog was het gebouw bekend onder het opschrift "**In de Rust der Jagers. Estaminet.**". Het echtpaar Guillielmus Swaelens en Anna Catharina Bourgeois baatten het uit.

In de boerderij daarnaast (nr. 197) hield rond de eeuwwisseling ene heer Mosselmans er ook [60] een herberg. Het goed werd later eigendom van de familie Meerts die zich alleen toelegde op de landbouw en de veeteelt.

Om onze wandeling te beëindigen volgen we de Sanatoriumstraat en de H. Consciencestraat waar op nummer 33 "**In de Achterlap**" [61] (P.Vandervelden) was gevestigd. We weten niet of de herberg, die de naam droeg van het achterdeel van een schoenzool, deze te danken had aan het uiterste stukje Alsembergs grondgebied waar hij zich bevond. De naamgeving kan ook andersom zijn gebeurd. Geen probleem alleszins voor de jonge paartjes uit de gemeente die er niet alleen met Laarheidekermis, maar ook op zonnige zon- en feestdagen kwamen dansen. De terugweg door het Grootbos hield beslist heerlijke momenten in ...

Om in Heidebroek te komen volgen we enkele schilderachtige wegen in de Molenbeekvallei tot op het punt waar de Oude Nijvelsebaan de Steenweg naar Halle bereikt. Daar, op de rechterhoek, nummers 280 tot 282, stond de in 1953 gesloopte herberg "**Het Wit Paard**" [62], ooit het eigendom van Simon De Decker en Anna Catharina Berckmans. Hij was afkomstig van Zellik en overleed in Alsemberg in 1919, 88 jaar oud. Hij was eerst enkele jaren gehuwd met Joanna Maria, de jong gestorven zuster van Anna Catharina.

Aan de overkant bemerken we een gebouwencomplex, nummers 271-275, dat een dertigtal jaren geleden nog bestond uit een specerijwinkel, een gewezen kolenhandel en een herberg zonder opschrift van Hendrik Decuyper-Degeynst, die door iedereen bekend was onder de naam "**Bij Langen Heinke**" [63]. Deze naamgeving moeten we gaan zoeken in de grote gestalte van de eigenaar en uitbater.

Onze tocht gaat nu bergopwaarts langs de Oude Nijvelsebaan. Op nummer 54 taptten Frans Struelens en zijn echtgenote Maria Vandenbosch "**In het Plezant Fort**" [64] en wat verder, in het dal, was het de beurt aan Hendrik Devillé en zijn vrouw Theresia Vankeerberghen in "**In de Plezante Put**" [65].

Terug nu naar de Steenweg naar Halle, waar de volgende herbergen een hele tijd reeds hun deuren hebben gesloten: die van Petrus Deneyer en Maria Anna Bergmans [66] (nr. 299), **"In de Welkom"** van Jan Baptist Boon en zijn vrouw Anna Maria Danneel [67] (nr. 325) en tenslotte **"In de Sportman"** [68] bij Juul Colphijn en Virginie Denayer) (nr. 360).

Nu trekken we naar de **"De Drie Gapers"** (*) [69] van Jef De Koninck en Maria Ludovica Leemans en daarna bij Decuyper-Denayer. (nr. 378).

69

Uithangbord van "De Drij Gapers - J. De Koninck Leemans - Estaminet" - (privéverzameling). De derde gaper is de toeschouwer die beetgenomen wordt.

69

Links: De herberg "De Drie Gapers" omstreeks 1950.

Onze tocht besluiten we met een bezoek aanen aan de jongste van alle Alsebergse herbergen: **"De Smidse"** (*) [70] geopend in februari 1997 en gelegen in de historisch-industriële site van de papiermolen Herisem in de Fabriekstraat 20 te Alseberg. De herberg met de taverne wordt uitgebaat door echtpaar Xavier en Myriam Winderickx

"De Smidse" als onderdeel van de historisch-industriële site van de papiermolen Herisem. Links van de schoorsteen de taverne en rechts het café.

Geraadpleegde werken:

- A. Proost: Alseberg in oude prentkaarten - Zaltbommel 1974.
- C. Theys: Geschiedenis van Alseberg - Brussel 1960.

Colofon

En het dorp zal duren...

Is het trimestrieel tijdschrift van het
Heemkundig Genootschap "van Witthem" - Beersel

oktober - december 2009 - nummer 44 - jaargang 11

voorzitter	Marc Desmedt Dwersbos 109 1650 Beersel 02. 377.27.94
ondervoorzitter	Edgard Winderickx Brouwerijstraat 18 1653 Dworp 02. 380.30.14
secretaris	Michel Vastiau Leeuwerikenlaan 10 1650 Beersel 02. 380.54.38
penningmeester	Agnes Walschot Lindekensweg 110 1652 Alseberg 02. 380.67.31

Inlichtingen tijdens de kantooruren in het gemeentehuis te Beersel - dienst cultuur
Alsebergsteenweg 1046
1642 Alseberg
02 3591616

Prijs van dit nummer € 8 - jaarlijks abonnement bedraagt € 20, te storten op rekeningnummer
001-3114341-38 van het Heemkundig Genootschap "van Witthem" Beersel, met vermelding van
naam, voornaam en adres, gevolgd door de aanduiding "Abonnement tijdschrift".

Werkten mee aan dit nummer: Jan Brassine+, Giedo Debusscher, Jan De Cock, Marc Desmedt,
Dr. Paul Dierckx, Marc Desmedt, Ida Smulders, Michel Vastiau, Liberte Walschot, Edgard Winderickx,
Jan Zelck

Samenstelling: de redactieraad.
Verantwoordelijke uitgever: Marc Desmedt.

Eindvormgeving en druk: Drukkerij B.V.B.A. Mariën-Deneyer - Dworp.

*Heemkundig
Genootschap
"van Witthem"*